

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Ilona Piipponen
Viivi Soininen

VUOROVAIKUTUSTA TUKEMASSA: TOIMINTAPÄIVÄ LASTEN-
SUOJELUN AVOHUOLLON ASIAKASPERHEILLE

Opinnäytetyö
Marraskuu 2014

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
(013) 260 600

Tekijät

Ilona Piipponen, Viivi Soininen

Nimeke

VUOROVAIKUTUSTA TUKEMASSA: TOIMINTAPÄIVÄ LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON ASIAKASPERHEILLE

Toimeksiantaja: Joensuun kaupungin sosiaalipalvelut

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tehtävänä oli järjestää perheen sisäistä vuorovaikutusta tukeva toimintapäivä lastensuojelun avohuollon asiakasperheille. Toimintapäivän nimikkeenä oli Koko perheen toimintapäivä. Päivä koostui kolmesta erilaisesta toiminnallisesta harjoituskokonaisuudesta. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Joensuun kaupungin sosiaalipalvelut. Toimintapäivän tarkoituksena oli edistää lapsiperheiden hyvinvointia vuorovaikutuksen osalta ja tarjota perheille virkistävää yhteistä tekemistä.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä soveltaen toimintatutkimuksen prosessia. Toimintapäivän vaikutusten tutkimisessa hyödynnettiin laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluilla, palautelomakkeilla ja havainnoimalla toimintapäivää. Teemahaastatteluaineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Tutkimustulosten perusteella havaittiin, että yhden toimintapäivän aikana asiakkaiden tilanteisiin voidaan vaikuttaa rajallisesti. Vuorovaikutuksen kehittymisen arvioiminen ja todentaminen on haastavaa. Tutkimustulosten perusteella toimintapäivä tarjosi osallistujaperheille mukavan yhteisen kokemuksen. Osalle osallistujaperheistä jäi käyttöön harjoituksia työkaluiksi arkeen. Toimintapäivän havaittiin soveltuvan myös ammatillisen tiedontuotannon menetelmäksi. Opinnäytetyötä voitaisiin jatkaa tarjoamalla samalle asiakasryhmälle useamman toimintapäivän kokonaisuus, jossa vuorovaikutusta tuettaisiin erilaisin keinoin.

Kieli
suomi

Sivuja 52
Liitteet 9
Liitesivumäärä 13

Asiasanat

vuorovaikutus, toiminnalliset menetelmät, perhetyö, lastensuojelun avohuolto

THESIS
November 2014
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
+358 (0)13 260 600

Authors

Ilona Piipponen, Viivi Soininen

Title

SUPPORTING INTERACTION: AN ACTIVITY DAY FOR CLIENT FAMILIES IN THE OPEN CARE UNIT OF THE CHILD WELFARE SERVICES

Commissioned by: The social services of the city of Joensuu

Abstract

The aim of this study was to develop and organize an activity day for client families in open care unit of the child welfare services. The goal of the activity day was to support interaction between family members and by that to enhance the well-being of families with children. Another goal was to provide the families a refreshing shared experience. The title of the activity day was An Activity Day for the Whole Family. The day consisted of three functional entities. The commissioner of this study was the social services of the city of Joensuu.

The nature of this study was practice-based. The process of a practice-based research was applied to this study. Qualitative methods were used to examine the effects of the activity day. Data for this study was collected by theme interviews, questionnaires for the participants and by observing the activity day. The material from the theme interviews was thematically analyzed.

It was found that the possibilities to have an effect on the families' situations are limited within one activity day. It is challenging to verify and estimate the development in interaction. The results indicate that the activity day offered the families a pleasant shared experience. Some of the families gained functional exercises to add to their daily routine. On the basis of the results, it can also be concluded that an activity day can be used as a method to gain data for professional purposes. In the future an ensemble of interaction supporting activity days could be offered to the same customer group.

Language
Finnish

Pages 52
Appendices 9
Pages of Appendices 13

Keywords

interaction, functional methods, family work, open care in child welfare

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Ehkäisevä lastensuojelutyö ja lastensuojelun avohuollon palvelut	8
3	Perhetyö	10
3.1	Perhetyön lähtökohdat	10
3.2	Kasvatuskumppanuus ja vuorovaikutus lastensuojelussa	12
4	Vuorovaikutus	15
4.1	Vuorovaikutuksen muodot	15
4.2	4–5-vuotiaiden lasten edellytykset vuorovaikutukselle	15
4.3	Vuorovaikutus perheessä	16
5	Toiminnalliset menetelmät lastensuojelutyössä	18
5.1	Toiminnalliset menetelmät	18
5.2	Toiminnalliset menetelmät lapsen kehityksen tukena	18
5.3	Toiminnallisten menetelmien hyödyt	19
6	Opinnäytetyön lähtökohdat	21
6.1	Aikaisemmat tutkimukset	21
6.2	Opinnäytetyön toimeksiantaja	22
6.3	Opinnäytetyön tavoitteet	23
6.4	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	24
7	Opinnäytetyön prosessi	28
8	Toimintapäivän kuvaus	31
8.1	Toimintaan orientoituminen	31
8.2	Toimintapisteet	33
8.3	Toiminnan päätös	35
9	Opinnäytetyön tulokset	37
9.1	Toimintapäivän merkitysten tutkiminen	37
9.2	Osallistujien kokemus toimintapäivästä	37
9.3	Toimintapäivän merkitys osallistujille	38
9.4	Toiminnan vastaaminen osallistujien tarpeisiin	39
9.5	Toimintapäivä ammatillisen tiedontuotannon menetelmänä	40
10	Pohdinta	41
10.1	Yhteenveto ja johtopäätökset	41
10.2	Eettisyys ja luotettavuus	44
10.3	Hyödynnettävyys ja jatkokäyttö	47
10.4	Ammatillinen kasvu	48
	Lähteet	50

Liitteet

Liite 1	Toimeksiantosopimus
Liite 2	Tutkimusluvut
Liite 3	Teemahaastattelurunko
Liite 4	Taulukko toimintapäivän merkityksistä
Liite 5	Toimintapäivän esite
Liite 6	Toimintapäivän suunnitelma
Liite 7	Palautelomake

Liite 8 Toimintapäivän diplomi
Liite 9 Toimintapäivän kehyskertomus

1 Johdanto

Viime aikoina lasten ja lapsiperheiden pahoinvoinnin lisääntyminen on noussut entistä enemmän julkiseen keskusteluun. Useiden tekijöiden yhteisvaikutuksena lasten kasvuolot ovat yleisellä tasolla heikentyneet ja pienellä osuudella perheistä ongelmat ovat kärjistyneet (Jussila 2003, 32). Jussilan (2003, 10) mukaan pahoinvointi määritellään usein hyvinvoinnin puuttumiseksi. Hyvinvoinnille puolestaan on olemassa useita määritteitä. Osassa painotetaan yksilön voimavaroja, osassa yksilön tarpeita. Hyvinvointia on mahdollista tarkastella myös yksilön subjektiivisena kokemuksena tai objektiivisesti elinolosuhteiden merkitystä painottamalla.

Työskentely lasten hyvinvoinnin edistämiseksi on kirjattu yhdeksi tavoitteeksi Sosiaali- ja Terveysministeriön vuonna 2001 julkaisemaan Terveys 2015 -kansanterveysohjelmaan. Ohjelmassa tavoitellaan lasten osalta hyvinvoinnin lisääntymistä, terveydentilan kohentumista sekä turvattomuuteen liittyvien sairauksien ja oireiden huomattavaa vähenemistä. Terveys 2015 pyrkii edistämään ja tukemaan terveyttä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 2–3.) Tämän opinnäytetyön tarkoitus on omalta osaltaan tukea ja vahvistaa lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia.

Opinnäytetyö koostuu toiminnallisesta ja sitä tukevasta laadullisesta osuudesta. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Joensuun kaupungin sosiaalipalvelut. Työn kohderyhmänä olivat perheet, joiden lapset ovat Joensuun kaupungin lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakkuudessa. Lastensuojelun asiakkuus on lapsikohtaista, mutta tässä opinnäytetyössä koko perheestä käytetään termiä asiakasperhe. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelun avohuoltoa toteutetaan erilaisin tukitoimin. Tukitoimilla pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä. Niiden tarkoituksena on myös vahvistaa lapsen huoltajien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kykyjä ja mahdollisuuksia kasvattaa lasta.

Opinnäytetyön tuotoksena järjestettiin Koko perheen toimintapäivä -tapahtuma, jonka tavoitteena oli tukea lapsiperheiden sisäistä vuorovaikutusta ja tarjota perheille virkistävää yhteistä tekemistä. Työtä ohjasi varhaiskasvatusnäkökulman huomioiminen, joten osallistuvien lasten iäksi rajattiin 3–6 vuotta. Ennen toimintapäivää laadittiin materiaaleja sekä toimintapäivään että tiedoksi osallistujaperheille. Näitä olivat esimerkiksi osallistujille annettava esite ja toimintapäivän palautelomake. Toimintapäivä järjestettiin huhtikuussa 2014 Joensuun kaupungin lapsiperhepalvelujen kehittämissyksikkö Kaaripihassa.

Toimintapäivään osallistuneille lastensuojelun sosiaaliohjaajille toteutettiin laadulliset teemahaastattelut syksyllä 2014. Haastattelujen tarkoituksena oli tukea toimintapäivän tavoitteiden saavuttamisen arvioimista. Teemahaastattelujen avulla selvitettiin toimintapäivän tavoiteltuja merkityksiä sekä toimintapäivän mahdollisuuksia ammatillisen tiedontuotannon menetelmänä. Haastatteluvastaukset analysoitiin teemoittelemalla. Lisäksi toimintapäivää arvioitiin osallistuvan havainnoinnin ja osallistujapalautteen avulla.

Haastattelujen tulokset esitetään tämän raportin luvussa 9 yhdessä osallistujapalautteen yhteenvedon sekä opinnäytetyön tekijöiden omien havaintojen kanssa. Raportin pohdintaosuudessa esitetään opinnäytetyöprosessin tulosten yhteenvedo ja siitä syntyneet johtopäätökset. Lisäksi pohdinnassa tarkastellaan työn luotettavuutta ja jatkokäytön mahdollisuuksia. Lopuksi pohdinnassa tarkastellaan opinnäytetyöprosessin vaikutuksia tekijöidensä ammatilliseen kasvuun.

2 Ehkäisevä lastensuojelutyö ja lastensuojelun avohuollon palvelut

Lastensuojelulain 3 a §:n mukaan kunnan tulee järjestää ehkäiseviä lastensuojelun palveluita perheille, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkuudessa. Näiden palvelujen tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja kehitystä sekä tukea vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan esimerkiksi päivähoidossa, opetuksessa ja lastenneuvolassa tarjoamalla perheelle tukea tai erityistä tukea. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Ehkäisevä työ on sosiaali- ja terveydenhuollon työkentän tärkeimpiä tehtäviä. Pyrkimyksenä on, että ehkäisevä näkökulma olisi kaikille toimijoille yhteinen. (Isomäki 2005, 9.)

Heinon (2011, 72) mukaan ehkäiseväksi lastensuojeluksi voidaan laskea kaikki lapsiperheille suunnatuista normaalipalveluista saatava kohdennettu toiminta ja erityinen tuki. Lapsen tultua lastensuojelun asiakkaaksi, tukea annetaan avo-, sijais- tai jälkihuollon alaisena (Lastensuojelulaki 3 a § 417/2007). Avohuollon palvelujen käyttäjät ovat tällöin kuitenkin myös peruspalvelujen erityisen tuen piirissä, eli myös ehkäisevän lastensuojelun kohteena (Heino 2011, 72).

Joskus aikuisella herää huoli lapsen kehityksestä, hyvinvoinnista, olosuhteista tai elämäntilanteesta. Tällöin perheen asioihin puuttumisesta voidaan käyttää määritelmää varhainen puuttuminen. Varhaisen puuttumisen tarkoituksena on ennaltaehkäistä lapsen hyvinvointia uhkaavia riskejä ja vastata lapsen erityisen tuen tarpeisiin. (Isomäki 2005, 9.) Usein lasten ja heidän perheidensä ongelmat ovat tulosta monen eri tekijän yhteisvaikutuksesta. Varhaisen puuttumisen vaiheessa on täten oleellista paneutua koko perheen hyvinvointiin. (Isomäki 2005, 11.)

Isomäen (2005, 9) mukaan ehkäisevän lastensuojelun erityistä tukea tarvitsevia perheitä on kaikista lapsiperheistä noin 10–30 prosenttia. Noin kymmenen prosenttia neuvolaikäisistä lapsista kasvaa perheissä, joissa ilmenee lapsen psyko-

sosiaalista kasvua ja kehitystä häiritseviä tai vaarantavia tekijöitä. Sosioemotionaalisesti ja psyykkisesti oireilevien lasten määrän arvioidaan kuitenkin olevan tätä suurempi.

Alle kouluikäisten lasten perheissä tuen tarpeet johtuvat yleensä vanhemmuuden ongelmista tai lapsen haastavasta käyttäytymisestä. Rajojen asettaminen tai lapsen hoitaminen voi olla vanhemmille vaikeaa esimerkiksi lapsen unihäiriöiden vuoksi. Vanhemmuuden ongelmista yleisimpiä ovat vanhempien epävarmuus ja uupumus, äidin masennus ja arjen hallinta. Joillakin aikuisilla on vaikeuksia tunnistaa lapsensa tarpeita tai heidän voi olla vaikea kiintyä lapseen. Erityinen tuen tarve on etenkin niissä perheissä, joissa vanhemmilla on mielenterveys- tai päihdeongelmia tai muita vakavia sairauksia. Perhettä koettelevat tekijät voivat olla myös ulkoisia, kuten talouteen ja asumiseen liittyviä vaikeuksia sekä puutteita sosiaalisessa verkostossa. (Isomäki 2005, 11–12.)

Lastensuojeluasian tultua vireille sosiaalityöntekijä tekee lastensuojelutarpeen selvityksen lapsen tilanteesta. (Lastensuojelulaki 27 § 417/2007). Mikäli asiakkuus jatkuu selvityksen jälkeen, tehdään lapselle asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelmasta ilmenevät lapsen ja perheen tuen tarve sekä niihin vastaavat tukitoimet ja palvelut. (Lastensuojelulaki 30 § 417/2007.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimet on aloitettava viipymättä silloin, kun lapsen elinolosuhteet vaarantuvat tai eivät turvaa lapsen kehitystä, kasvua ja terveyttä. Myös lapsen oma terveyttä ja kehitystä vaarantava käyttäytyminen edellyttää näihin tukitoimiin ryhtymistä. (Lastensuojelulaki 34 § 417/2007.) Lastensuojelun yleisenä tavoitteena on tukea vanhempia ja huoltajia lapsen kasvatuksessa. Näin ollen avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia sijaishuoltoon ja huostaanottoon katsottuna. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.)

Avohuollon tukitoimilla pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä. Pyrkimyksenä on myös vahvistaa lapsen huoltajien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kykyjä ja mahdollisuuksia kasvat-
taa lasta. Jos mahdollista, tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänestä

vastaavien aikuisten kanssa. (Lastensuojelulaki 34 § 417/2007.) Avohuollon tukitoimien on oltava lapsen huolenpidon kannalta mahdollisia, sopivia sekä riittäviä. Lapsi on kuitenkin otettava huostaan, jos tukitoimet eivät ole lapsen edun toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaisia tai riittäviä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.)

Lastensuojelun tukimuotojen tulee aina sopia lapsen ja perheen tilanteeseen. Avohuollon palveluja suunniteltaessa on siis huomioitava perheen yksilöllinen tilanne. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b.) Lastensuojelun avohuollon palveluja ovat esimerkiksi sosiaalipalvelut, kuten toimeentulotuki, ehkäisevä toimeentulotuki ja kotipalvelu. Myös päivähoito voi olla avohuollon tukitoimenpide. (Lastensuojelulaki 36 § 911/2012.)

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tarvittaessa järjestettävä tukea perheen ongelmatilanteen selvittämiseksi. Vanhempia voidaan myös tukea asunnon ja ammatin hankinnassa sekä työllistymisessä. Tuki voi kohdistua lapsen koulunkäyntiin tai lapselle voidaan tarjota kuntoutumista tukevia terapia- ja hoitopalveluja. Avohuollon tukitoimina lapsille ja perheille järjestetään myös tukihenkilöitä ja -perheitä, vertaisryhmä-, loma- ja virkistystoimintaa sekä perhetyötä. Tilanteen vaatiessa voidaan koko perhe sijoittaa avohuollon tukitoimena perhe- tai laitoshoitoon. (Lastensuojelulaki 36 § 911/2012.)

3 Perhetyö

3.1 Perhetyön lähtökohdat

Perhetyöllä voidaan tarkoittaa toteuttajatahosta riippuen eri asioita ja erilaisin menetelmin tehtävää työtä. Yleisesti perhetyönä kuitenkin pidetään työtä, jota jollain tavalla tehdään perheiden kanssa. (Suviaro-Laukka 2004, 99.) Perhetyötä käsitteenä ei ole yksiselitteisesti määritelty. Kaikki työ, jota ohjaa huoli perheiden ongelmista ja jolla pyritään edistämään perheiden hyvinvointia, on mahdollista lukea

perhetyöksi. (Nätkin & Vuori 2007, 7.) Perhetyö kytkeytyy kiinteäksi osaksi hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa ja muuttaa muotoaan sen vaihtelujen myötä (Nätkin & Vuori 2007, 8).

Lastensuojelussa perhetyötä tehdään avohuollossa ja laitoshuollossa, sekä niiden välimaastossa. Avohuollossa perhetyön tuki kohdistuu useimmiten kotiin, toisin kuin lapsen laitossijoituksen aikana. Avohuollon perhetyössä voivat sosiaalitoimen lisäksi olla osana myös järjestöt, kotipalvelu ja päiväryhmätoiminta. Menetelminä sosiaalityön kentän perhetyössä ovat muun muassa perhetapaamiset ja erilaiset verkostopalaverit. (Suviaro-Laukka 2004, 102–103.)

Lapsen etu on perhetyön tärkein peruste. Pariskuntien kanssa tehtävä perhetyö painottuu lasten myönteisten kasvuolosuhteiden turvaamiseen ja vanhemmuuden jatkumiseen myös silloin, jos vanhempien parisuhde päättyy. (Nätkin & Vuori 2007, 9.) Perhe on tiedonkeruun ja arvioinnin kohde. Syntyviä ongelmia sekä ennaltaehkäistään, että korjataan. Pyrkimyksenä on yleensä pitää perhe koossa, mutta joskus voidaan aiheellisesti erottaa lapsi vanhemmistaan (Nätkin & Vuori 2007, 8.)

Perhetyön tarkoitus on tukea lapsiperheitä suunnitelmallisesti, kokonaisvaltaisesti ja pitkäjänteisesti. Perhetyö auttaa koko perhettä, mutta huomioon otetaan myös perheenjäsenten yksilölliset tarpeet. Työn tavoitteet ja sisältö vaihtelevat riippuen palvelusektorista, jolla työtä tehdään. (Karvo 2004,1.) Perhetyön muodot pitävät sisällään muun muassa kasvatusta ja neuvontaa sekä auttamista, aktiivointia ja valmennusta (Nätkin & Vuori 2007, 8).

Perhetyön muodot liikkuvat arjen, vanhemmuuden ja perhe-elämän tukemisesta ongelmia ennaltaehkäisevään toimintaan ja korjaavaan työhön asti. Tuki kohdistuu erityisesti arjessa selviytymiseen sekä voimavarojen hyödyntämiseen ja elämänhallintaan. (Karvo 2004,1.) On tärkeää, että perhetyötä tarjotaan perheille jo ehkäisevänä toimintana. Tilapäisen tuen tarpeen lisäksi perhetyötä tehdään myös pitkissä lastensuojelun asiakkuuksissa (Suviaro-Laukka 2004, 99.) Vaikeissa ongelmatilanteissa, joissa lapsen turvallisuus ja huolenpito ovat vaarassa, perhetyö on yksi tukitoimista (Karvo 2004,1).

Perhetyössä yhdistetään usein erikoisalojen tietoa keskenään (Nätkin & Vuori 2007, 7). Moniammatillinen työskentely on avainasemassa perheiden ongelmien selvittämisessä jo varhaisessa vaiheessa (Isomäki 2005, 11). Perhetyö toimiikin toisinaan sektorirajat ylittävänä työmuotona, sillä sitä tehdään julkisen sektorin lisäksi yrityksissä ja järjestöissä. Perhetyötä tekeviä instituutioita ovat muun muassa sosiaalitoimisto, neuvola, koulu, sairaalat sekä lastensuojelulaitokset. Perhetyölle on tyypillistä projektimuotoisuus, mutta myös perhetyöntekijä-nimikkeellä työskentelee työntekijöitä kunnissa ja kansalaisjärjestöissä. (Nätkin & Vuori 2007, 7.)

Perhetyössä perhettä tulisi tarkastella kokonaisuutena. Näin ollen on keskeistä, että perheen sisäinen vuorovaikutus saadaan toimimaan. (Suviaro-Laukka 2004, 99.) Vuorovaikutteisuus ja läheisyys ovat tärkeitä piirteitä perhetyössä, niin kuin kaikessa kanssakäymisessä. Ne ovat myös osallisuuden ominaispiirteitä. Perheiden ja lähiyhteisöjen osallisuutta vahvistamalla autetaan perheitä havaitsemaan omat voimavaransa. (Karvo 2004, 2.) Perhetyöllä voidaan pyrkiä laajentamaan perheen sosiaalisia verkostoja. Myös syrjäytymisen ehkäisy ja tukeminen uusissa elämäntilanteissa voivat olla perhetyön tavoitteita. (Karvo 2004,1.) Joskus työllä tavoitellaan muutosta perheen toimintatapoihin (Suviaro-Laukka 2004, 99). Lastensuojelussa perhepäivät ja -leirit ovat perheiden kanssa tehtävässä työssä hyödynnetty työkäytäntö. Perhepäivien ja -leirien avulla voidaan tukea ja vahvistaa työntekijöiden ja perheiden välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta. (Mattsson 2009, 105.)

3.2 Kasvatuskumppanuus ja vuorovaikutus lastensuojelussa

Vanhempien ja työntekijöiden väliselle yhteistyölle on olemassa useita käsitteitä, joita käytetään eri asiayhteyksissä. Sanaa yhteistyö käytetään koulumaailmassa, kasvatuskumppanuutta puolestaan varhaiskasvatuksessa. (Määttä & Rantala 2010, 129.) Tässä opinnäytetyössä käytetään kasvatuskumppanuus-käsitettä, kun tarkoitetaan lastensuojelun työntekijöiden ja perheiden välistä yhteistyötä. Lastensuojelun kentällä vastaavaa käsitettä ei ole käytössä. Kaskelan ja Kekkonen (2006, 11) mukaan kasvatuskumppanuudella käsitetään kasvatusyhteistyö

vanhempien ja lapsen kanssa työskentelevien työntekijöiden välillä. Molemmat osapuolet sitoutuvat ja toimivat lapsen ehjän kehityksen, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Tällöin heidän välisensä vuorovaikutus on tasavertaista ja kunnioittavaa.

Kasvatuskumppanuus rakentuu lapsen yksilöllisten tarpeiden pohjalta ja sitä ohjaa hänen oikeuksiensa ja etunsa toteutuminen (Kaskela & Kekkonen 2006, 14–15). Jotta lapsen etu toteutuisi, vanhempien ja työntekijöiden tulee tehdä yhteistyötä jakaen asiantuntemustaan. Ammatilainen on asiantuntija tiedepohjansa, koulutuksensa ja ammattikielensä kautta, kun taas vanhempi on oman lapsensa paras asiantuntija. (Kaskela & Kekkonen 2006, 19.) Kumppanuudessa asiantuntijuus ymmärretään neuvottelunvaraisena ja suhteellisena. Kyse ei ole tietämisestä, vaan ennemminkin rinnakkaisista tulkinnoista. (Vidén 2007, 109.) Kasvatuskumppanuuden periaate korostaa myös lapsen kuulemisen tärkeyttä (Kaskela & Kekkonen 2006, 25).

Työntekijöiden ja vanhempien keskinäinen luottamus edistää kasvatuskumppanuuden toteutumista. Tämä vaatii yleensä arjen peruskysymyksistä ja vanhemmuuden haasteista nousevien huolenaiheiden jakamista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 14–15.) Kun asiantuntijat tekevät tulkintoja lapsesta, jonka kehitys huolestuttaa heitä, heidän käsityksensä on suorassa yhteydessä siihen, tunnustavatko he vanhempien asiantuntijuuden lapsensa suhteen. Ammatillinen huoli liitetäänkin useimmiten vanhempien taitamattomuuteen, uupumukseen tai kodin vastuun pakoiluun. Tällöin kumppanuus ei toteudu, vaan vanhemman oman avun tarve korostuu. (Määttä & Rantala 2010, 27.)

Lastensuojelun asiakkuudessa olevien lasten ja nuorten spontaanin puheen tuottaminen ja vuorovaikutustaidot ovat usein niukkoja. Nuorten keskustelu saattaa olla vain muutamia sanoja. (Timonen-Kallio 2010, 11.) Tärkeää lastensuojeluprosessin onnistumisen kannalta on lapsen tai nuoren aito osallisuuden kokemus, joka rakentuu dialogisuuden kautta. Jotta lapsi kokisi lastensuojelun asiakasprosessin merkitykselliseksi ja voimaannuttavaksi, tulee hänen ympärilleen luoda välittämisen ilmapiiri. Välittämisen ilmapiiriin kuuluu kokemus siitä, että lapsi tai

nuori tuottaa ensisijaisesti iloa läheisilleen ja on tärkeä hänen kanssaan työskenteleville viranomaisille. (Timonen-Kallio 2010, 14.)

Timonen-Kallion (2010, 14) mukaan välittämisen ilmapiiri ja dialoginen prosessi ovat keskeiset tekijät lapsilähtöisen lastensuojeluprosessin toteutumisessa. Dialogisuuden ja välittämisen ilmapiirin vastakohtana on prosessi, jossa lapsi kokee olevansa viranomaisille työtehtävä ja lähipiirilleen huolenaihe. Lapsen tai nuoren turhautumista asiakasprosessia kohtaan lisää myös kokemus sivulliseksi jäämisestä.

Lapsen osallisuuden ja lapsilähtöisyyden toteutumisessa lastensuojelun työntekijöiden käyttämällä ammatillisilla menetelmillä on suuri merkitys. Menetelmien avulla pyritään aina pääsemään johonkin tavoitteeseen: ne voivat toimia esimerkiksi muutoksen edesauttajana tai apuvälineenä keskusteluun. Ammatillisten menetelmien ydintarkoitus onkin asiakkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen tukeminen. Jos menetelmien käytöstä tulee itsetarkoitus, voi yksilö niiden kohteena hävitä. Ammattimainen työntekijä perehtyy menetelmiin, joita hän työvälineenään käyttää. Näin pienennetään virhetulkintojen mahdollisuutta ja ohjataan toimintaa kohti tavoitteita. (Timonen-Kallio 2010, 14–15.)

Lastensuojelun perhetyössä lapsilähtöisyys ei tarkoita pelkästään lapsen kanssa työskentelyä. Lasten ja vanhempien yhteisestä tekemisestä saatu kokemus voi auttaa koko perhettä. Vuorovaikutteinen ja lapsilähtöinen kohtaaminen on mahdollista toteuttaa lapsen johdolla. Lapsi voi opastaa vanhempaansa leikin, mielikuvituksen ja sadun maailmaan, joka aikuiselta saattaa olla kadonnut. (Liukkonen 2010, 125.)

4 Vuorovaikutus

4.1 Vuorovaikutuksen muodot

Vuorovaikutusta on sekä sanallinen että sanaton viestintä (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 20). Vuorovaikutusta voidaan havainnoida kaikilla aisteilla (Liukkonen 2010, 118). Sanallinen eli verbaalinen vuorovaikutus tapahtuu puhutun ja kirjoitetun kielen välityksellä. Sanojen ja kielen ymmärtäminen on inhimillisen käyttäytymisen keskeinen osa. Sanattomalla viestinnällä puolestaan tarkoitetaan kielenulkoisia viestintämuotoja, kuten eleitä ja ilmeitä. Puheeseen voi liittyä sanatonta oheisviestintää äänenkäytön muodossa. (Vilén ym. 2008, 20.)

Vuorovaikutus välittää viestejä asenteista ja tunteista. Vuorovaikutustilanteissa on tärkeää tunnistaa jokaisen ihmisen henkilökohtainen tila ja kunnioittaa sitä. Suhtautuminen esimerkiksi kosketuksen kautta tapahtuvaan vuorovaikutukseen on yksilöllistä. Sosiaalinen kanssakäyminen ja toiminnassa tapahtuva vuorovaikutus ovat edellytyksiä ihmisen itsetuntemuksen kasvulle (Liukkonen 2010, 118–119.) Ihmisen sisäistämät vuorovaikutusmallit vaikuttavat hänen tapaansa tulkita sosiaalisia tilanteita (From & Koppinen 2012, 71).

4.2 4–5-vuotiaiden lasten edellytykset vuorovaikutukselle

Lapsen kehitys ei koskaan tapahdu perheen kehityskulusta irrallaan. Lapsi omaksuu vanhemmiltaan ja muulta perheeltään vuorovaikutuksen malleja. Perheen olosuhteilla on tärkeä merkitys lapsen sosiaalisten taitojen omaksumiselle. Vanhemmat voivat vaikuttaa sosiaalisten taitojen omaksumiseen joko suorasti tai epäsuorasti. Suoraa vaikuttamista on esimerkiksi puuha- ja leikkitalanteiden järjestäminen toisten lasten kanssa. Epäsuorasti lapseen vaikutetaan perheen ilmapiihin ja sen sisäisten vuorovaikutussuhteiden kautta. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 55, 64.) Lapsen omalla toiminnalla ja sen

kautta syntyvillä oivalluksilla on keskeinen merkitys vuorovaikutus- ja viestintätaitojen oppimisessa (From & Koppinen 2012, 28).

Opinnäytetyön tuotoksena syntyneeseen toimintapäivään osallistuneet lapset olivat 4–5-vuotiaita. Esikouluikää lähestyvä lapsi osaa ottaa huomioon toisten mielipiteitä, jakaa tavaroita toisten kanssa ja odottaa vuoroaan (Nurmi ym. 2006, 55). 4–5-vuotias lapsi on usein touhukas, luova ja omatoiminen. Hän haluaa olla iso, mutta tarvitsee vielä syliä ja hoivaa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014a.) Tämän ikäinen lapsi nauttii samanikäisten lasten kanssa toimimisesta, joskin leikit saattavat muuttua helposti aggressiivisiksi tunteiden puutteellisen hallinnan vuoksi. 4–5-vuotias kiinnostuu erityisesti joukkuepeleistä ja sääntöleikeistä, mutta häviämisen käsitteleminen on vaikeaa. Lapsi tarvitsee vanhemmiltaan itsetunnon vahvistamista, rohkaisua sekä taitojen ja kykyjen korostamista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b.)

4.3 Vuorovaikutus perheessä

Ihmisen kokema hyvinvointi liittyy olennaisesti hänen päivittäiseen sosiaaliseen verkostoonsa. Muilla ihmisillä voi olla sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia hyvinvoinnin muotoutumiselle. Lapsen keskeisimmät vuorovaikutustoverit ovat perheessä, koulussa, päivähoidossa sekä kaveripiirissä. (Lahikainen & Paavonen 2011, 91.) Lapsen nopea oppimiskyky avaa hänen vuorovaikutusverkostoilleen monia mahdollisuuksia. Toisaalta lapsi tarvitsee jatkuvaa ohjausta, perushoivaa ja neuvontaa, sillä hänen itsearviointin ja -säätelyn mekanisminsa eivät ole vielä kehittyneet. (Lahikainen & Paavonen 2011, 93.)

Vaikka lapsi olisi päivähoidossa, perhe pysyy hänen tunne-elämänsä keskuksena. On kuitenkin mahdollista, että päivähoidossa lapsi kokee saavansa parempaa turvaa kuin kotonaan. Lapset ja vanhemmat pyrkivät usein keksimään yhteenkuuluvuutta ja läheisyyttä lisääviä hetkiä arjen lomassa. Tällaisia voivat olla esimerkiksi herätysrutiinit. (Lahikainen & Paavonen 2011, 96.)

Kun lapsi voi hyvin, hän on aktiivinen luoden ympäristöönsä rakentavan suhteen. Tällöin levottomuus jää taka-alalle ja häipyy jopa kokonaan. Tämä edesauttaa lasta oppimaan ja hankkimaan yhteisössä tarvittavia taitoja. Lapsi tarvitsee oppimisensa tueksi luotettavia aikuisia, joiden saatavuuteen hän voi luottaa. Huonosti voiva lapsi ja turvahahmojen puute voivat näkyä esimerkiksi aggressiivisuutena, yliaktiivisuutena sekä lapsen vetäytymisenä. (Lahikainen & Paavonen 2011, 97.) Lapsen kokema turvallisuudentunne vaikuttaa hänen vuorovaikutus- ja viestintätaitojensa kehittymiseen. Turvallisuudentunnetta luovat kokemukset huolenpidosta sekä viesteihin ja tarpeisiin vastaamisesta. (From & Koppinen 2012, 28.)

Lapsen edun näkökulmasta hänen perheensä vuorovaikutuksessa tulisi esiintyä tiettyjä piirteitä. Yksi toimivan perheen keskeinen piirre on raja sukupolvien välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhemmat kantavat lopullisen vastuun perheessä tehtävistä päätöksistä. Vanhemmuus on näkyvää ja vanhemmat pyrkivät riittävillä rajoilla ohjaamaan lapsiaan. Lapsia kuunnellaan ja heidän vaikutusmahdollisuutensa perheen päätöksentekoon lisääntyvät iän myötä. Lapsen kehitysvaihe ja sen mukaiset tarpeet tulee muutenkin huomioida kasvatuksessa. Lapsi voi olla haluton ilmaisemaan mielipidettään, jos hänellä on tunne siitä, ettei häntä kuunnella. (Wahlberg 1999, 48–50.)

Sekä myönteisten että kielteisten tunteiden ilmaisemisen tulisi perheessä olla mahdollista. Perheessä voidaan yhdessä sopia, millä tavalla tunteita on sallittua ilmaista. On toivottavaa, että myönteiset tunteet olisivat kielteisiä enemmän esillä, sillä tällöin lapset oppivat tarkastelemaan ympäristöään myönteisellä tavalla. Yksi toimivan perheen kriteereistä on perheenjäsenten välinen selkeä ja ymmärrettävä puhe. Sanojen ja tekojen tulee vastata toisiaan. Perheen arvot ja säännöt ovat pysyviä, mutta muutettavissa neuvottelemalla. (Wahlberg 1999, 50–51.)

Jos lapsen käytöksessä tai kehityksessä ilmenee oireilua, vika ei välttämättä ole perheessä. Lapsen biopsykososiaaliseen kokonaisuuteen vaikuttavista tekijöistä perheen vuorovaikutuskenttä on vain yksi. Lapsen käyttäytymistä säätelevät keskeisesti myös perintötekijät ja varhaiset kokemukset, sekä ympäröivän yhteisön arvot ja asenteet. (Wahlberg 1999, 48–50).

5 Toiminnalliset menetelmät lastensuojelutyössä

5.1 Toiminnalliset menetelmät

Toiminnallisia menetelmiä ovat kaikki toimintaa ja tekemistä edellyttävät harjoitukset, joiden pyrkimyksenä on aktivoida ryhmien ja yksilöiden oppimista ja toimintaa. Toiminta voi olla myös fyysisen tekemisen aikaansaama ajatustoimintaa. Usein toimimalla saadaan syntymään prosessi, joka tarjoaa toimijoille uuden näkökulman käsiteltävään asiaan. (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 30.)

Toiminnalliset menetelmät perustuvat kokemus- ja mielikuvaoppimiselle, ratkaisukeskeisyydelle ja narratiivisuudelle sekä psyko- ja sosiodraamalle. Myös seikkailu ja seikkailukasvatus sekä liikuntakasvatus ja leikki ovat toiminnallisten menetelmien tärkeitä elementtejä. (Kataja ym. 2011, 30.) Luovia ja toiminnallisia menetelmiä on mahdollista hyödyntää monipuolisesti sosiaali-, kasvatus- ja hoitoaloilla. Toiminnalliset menetelmät soveltuvat käytettäväksi sekä yksilö- että ryhmätyöskentelyssä. Ryhmätyöskentelyssä esille nousseiden kokemusten jakaminen toisille muodostaa keskeisen osan toimintaa. Toiminnallisia menetelmiä käytettäessä pyritään erilaisten harjoitusten avulla osallistamaan ja aktivoimaan osallistujia. (Petäjä 2008, 10.)

5.2 Toiminnalliset menetelmät lapsen kehityksen tukena

Pihlajan (1999, 152) mukaan tunne-elämän vaikeuksista kärsivillä lapsilla on usein puutteita kielellisessä ilmaisussa. Heillä ei välttämättä ole tunteitaan kuvaavia sanoja ja käsitteitä. Työskenneltäessä lapsen sosiaalisen kehityksen ja tunne-elämän ongelmien kanssa tulisikin muistaa myös muu tavoitteellinen kasvatus. Pelkkien tunnehäiriöiden hoitamisen sijaan lapsen kanssa työskentelevän henkilökunnan tulee huomioida haasteet lapsen ajattelussa ja oppimisessa. Myöskään

lapsen liikunnallisten ja motoristen taitojen kehittymiseen ei aina kiinnitetä riittävästi huomiota. Liukkosen (2010, 127) mukaan toiminnallisuus on lapselle luontainen keino kokemusten jäsentämiseen.

Kasvattajien, hoitajien ja ohjaajien tehtävä on tarjota lapselle apua omien ja toisten ihmisten tunteiden tunnistamiseen. Lasta täytyy tukea myös tunteiden sanallisessa ilmaisussa. Kielen kehityksellä on suuri merkitys: se on väline ymmärtämiseen, tunteiden ilmaisuun ja kontaktin saamiseen. Lapsen käytössä olevat käsitteet ja sanat vahvistavat hänen kokonaispersoonallisuutensa kehittymistä. Kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa edellyttää ajattelua ja kieltä. Vastavuoroisen kielen oppiakseen lapsi tarvitsee siteen tai suhteen toiseen ihmiseen sekä halun kommunikoida. (Pihlaja 1999, 152.)

5.3 Toiminnallisten menetelmien hyödyt

Toiminnallisuus tarjoaa mahdollisuuden erilaisten oppimistyylien ja aistikanavien käyttöön. Kokeminen ja tekeminen antavat oivalluksia itsestä, toisista ja ympäristöstä. Ryhmissä toimittaessa toiminnalliset harjoitukset lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ohjaajalle toiminnalliset harjoitukset tuottavat osallistujista tietoa, joka ei välttämättä tavanomaisessa ohjaustilanteessa tule esille. Osallistujien aktiivisuustasoa ja rooleja seuraamalla ohjaaja voi suunnitella toimintaa, joka vastaa heidän yksilöllisiin kehitystarpeisiinsa. Toiminnan myötä ohjaajan ja ohjattavien tutustuminen toisiinsa mahdollistuu uudella tavalla. (Leskinen 2009, 13.)

Toiminnallisuus on tärkeä osa lastensuojelupalvelujen perhepäiviä ja -leirejä. Toiminnallisuus näkyy yhteisessä tekemisessä monessa eri muodossa. Sen avulla voidaan tutustua toisiin tai synnyttää eteenpäin vievää vuorovaikutusta. Lähtökohtana toiminnallisuuteen on kuitenkin aina vapaaehtoisuus, jolloin kynnyksellinen osallistuminen säilyy matalana. (Mattsson 2009, 107.)

Toiminnallisuus on tavoitteellista tekemistä. Pelien ja leikkien myötä voidaan oppia ja opettaa yhteistyön tekemistä, toisten huomioon ottamista ja vuorovaikutustaitoja. (Leskinen 2009, 13.) Kehon kieli ja motorikka luovat perustan ihmisten

väliseen vuorovaikutukseen. Suuri osa ihmisen muodostamista käsityksistä tulkitaan sanattomien viestien perusteella. Näin ollen liike on hyvä oppimisen apuväline. Erilaiset kilpailut ja leikit ovat ihmiselle luontainen tapa vuorovaikuttaa toisten kanssa. Toimintaharjoituksissa voidaan myös nostaa esille aiheita, joita muuten on vaikea käsitellä. (Kataja ym. 2011, 30, 33.) Jotta vaikeista asioista voidaan keskustella, on ryhmän ilmapiirin oltava luottamuksellinen ja rento (Leskinen 2009, 13).

Harjoitusten onnistuminen riippuu sekä toimintaympäristöstä että ryhmään liittyvistä tekijöistä. Harjoitukset toimivat ryhmissä eri tavoin, joten etukäteen ei voida tietää, millaisen tuloksen tietty harjoitus tuottaa. Harjoitusten valinta vaatii ohjaajalta arviointia ja tietoa ryhmädynamiikasta sekä ryhmissä esiintyvistä ilmiöistä. Huolellisen ennakkosuunnittelun myötä toimintaharjoitukset voidaan saada vastaamaan asetettuja tavoitteita. Toiminnallisiin harjoituksiin kuuluu usein harjoituksen käsitteleminen jälkikäteen. Tämä syventää toiminnan tuomaa kokemusta ja tuo löydettyjen ratkaisujen soveltamisen mahdolliseksi myös arkielämässä. Ryhmänä tehtävien harjoitusten lähtökohta on, että niihin osallistuvat kaikki ja kaikkien on mahdollista saavuttaa onnistumisia fyysisistä voimavaroista riippumatta. (Kataja ym. 2011, 30, 34.)

Luovat, taidelähtöiset työmenetelmät toimivat vuorovaikutuksen mahdollistajina silloin, kun tunteista ja kokemuksista puhuminen tuntuu vaikealta. Ilmaisullinen prosessi voi olla väline sekä vuorovaikutuksen että itsetunnon ja -tuntemuksen rikastamiseksi. Luovan ilmaisun menetelmät tarjoavat rooleja ja tehtäviä kaiken ikäisille osallistujille. Taiteisiin liittyvä ilmaisu perustuu kokemuksellisuuteen. Osallistuja voi keskittyä siihen kehon tuntemusten ja aistien avulla. Luovissa ja toiminnallisissa menetelmissä ilmaisu tapahtuu itsen ja mahdollisesti jonkin välineen avulla. Puhetta tarvitaan vasta jaettaessa kokemusta toisille. (Liukkonen 2010, 119–122.)

6 Opinnäytetyön lähtökohdat

6.1 Aikaisemmat tutkimukset

Aikaisempia tutkimuksia täysin samasta aiheesta, eli vuorovaikutusta tukevan toimintapäivän järjestämisestä lastensuojelun avohuollon perhetyössä ei ole aiemmin tehty. Opinnäytetöitä esimerkiksi lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisesta on kuitenkin tehty useita. Myös erilaisille asiakasryhmille suunnattujen toimintapäivien järjestämistä käsitteleviä opinnäytetöitä on tehty runsaasti. Tutkimusaiheeltaan lähimpänä omaa työtämme on Iris Holman ja Niina Mennanderin (2010) opinnäytetyö.

Holma ja Mennander (2010) käsitelivät opinnäytetyössään lastensuojelun avohuollon perhetyössä käytettyjä luovia menetelmiä. Heidän toiminnallisen opinnäytetyönsä tavoitteena oli sosiokulttuurisen innostamisen ja vuorovaikutuksen tukemisen tuominen työmuodoksi lastensuojelun perhetyöhön. Toisin kuin meidän työssämme, toiminta toteutui suljetussa ryhmässä neljänä erillisenä toimintatuokiona. Toiminnassa hyödynnettiin kuvallista työskentelyä, musiikkia, rentoutusta, leikkejä ja tempurataa.

Lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta voidaan havainnoida osallistuvan havainnoinnin keinoin sekä perhekohtaisten havainnointimittareiden avulla. Perheiltä voidaan kerätä myös suullista palautetta toimintatuokioiden päätteeksi. Opinnäytetyöhön osallistuneiden perheiden vanhemmat arvioivat toiminnan vahvistaneen vuorovaikutusta perheessä, mutta toiminnot eivät olleet siirtyneet työkaluiksi perheen arkeen. Jotta vuorovaikutusleikit siirtyisivät osaksi perheiden elämää myös kotona, tulisi perheitä tutustuttaa niihin useammalla kerralla. Osallistujapalautetta kerätessä palautteenkeruun on hyvä tapahtua mahdollisimman pian toiminnan jälkeen, sillä ajan kuluminen voi vaikuttaa vastausten laatuun. (Holma & Mennander 2010, 34, 37–39.)

Turkulaisessa Lausteen perhekuntoutuskeskuksessa perheiden ja työntekijöiden välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä vahvistetaan perhepäivillä ja -leireillä (Mattsson 2009, 104–105.) Vaikka Lausteen perhekuntoutuskeskuksen asiakkaita ovat kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset, voidaan siellä järjestetyistä perhepäivistä löytää useita yhtymäkohtia toteuttamaamme Koko perheen toimintapäivään.

Mattssonin (2009, 105–107) mukaan perhepäivät ja -leirit mahdollistavat perheiden ja työntekijöiden tutustumisen toisiinsa eri tavoin kuin perhetyön normaalissa arjessa. Perhepäivillä ja -leireillä saattaa olla etenkin vanhemmille suuri merkitys. Tilaisuuksissa on läsnä samoissa elämäntilanteissa olevia perheitä, joten tutustumisen myötä vanhemmat voivat toimia toistensa tukiverkostona. Työntekijöille perhepäivät ja -leirit tarjoavat tilaisuuden perheen sisäisen vuorovaikutuksen ja roolien havainnoimiseen. Lisäksi perhepäivillä ja -leireillä tuotetaan perheille elämyksiä ja luodaan perheenjäsenille mukavia yhteisiä muistoja.

6.2 Opinnäytetyön toimeksiantaja

Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimi Joensuun kaupungin sosiaalipalvelut. Toimintapäivään osallistuneiden perheiden lapset olivat sosiaalipalveluihin kuuluvan lastensuojelun avohuollon asiakkaita. Perheet kuuluivat avohuollon tukitoimena järjestettävän perhetyön piiriin. Tässä opinnäytetyössä näistä perheistä käytetään termiä asiakasperheet. Toimintapäivään osallistuneet työntekijät olivat lastensuojelun sosiaaliohjaajia. Tässä opinnäytetyössä heistä käytetään nimitystä lastensuojelun työntekijät.

Joensuun kaupungin tarjoamat sosiaalipalvelut ovat osa kaupungin sosiaali- ja terveyskeskuksen palvelualueetta. Sosiaalipalvelujen tarkoituksena on edistää ja pitää yllä yksittäisten henkilöiden, perheiden ja yhteisön sosiaalista toimintakykyä ja turvallisuutta. Sosiaalipalveluja ovat muun muassa lapsiperhe- ja vammaispalvelut sekä aikuissosiaalityö. Joensuu kuuluu samaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueeseen Kontiolahden ja Outokummun kuntien kanssa. (Joensuu kaupunki 2014a.)

Lastensuojelun avohuollon lapsikohtainen asiakkuus alkaa alkuarviossa tehtävällä lastensuojelutarpeen selvityksellä. Lapsen ja mahdollisesti tämän perheen saamista avohuollon palveluista sovitaan lapsen omassa asiakassuunnitelmassa. Avohuollon palvelujen järjestämisessä keskeistä on yhteistyö perheen kanssa. Lastensuojelun avohuollon palveluja ovat esimerkiksi perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu, harrastustoiminnan tukeminen sekä tukihenkilö- ja tukiperhetyö. Palveluvalikoimaa avohuollossa ei ole rajattu, vaan olennaista on niiden kohdentuminen tarkoituksenmukaisesti ja oikea-aikaisesti. (Joensuun kaupunki 2014b.)

Lastensuojelun perhetyöhön kuuluu muun muassa tilannekartoitusten tekemistä, palveluohjausta, arjenhallinnan ja vanhemmuuden tukemista sekä perheiden voimavarojen vahvistamista. Palvelutarpeen arviointi ja työskentelyn tavoitteiden asettaminen tapahtuu yhdessä sosiaalityöntekijän ja perheen kanssa. Asiakkuiden kesto vaihtelee perheittäin. (Joensuun kaupunki 2014c.)

6.3 Opinnäytetyön tavoitteet

Valitsimme opinnäytetyömme toteutustavaksi toiminnallisuuden, sillä se kiinnosti meitä molempia ja koimme toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamisen vahvistavan ammatillista osaamistamme. Toiminnallista osuutta täydentääksemme sisällytimme työhön myös laadullisen teemahaastattelun. Haastattelun tarkoituksena oli tukea toiminnallisen osuuden arviointia ja tuoda sen tarkasteluun uusia näkökulmia. Työn kohderyhmävalinnassa yhdistimme kummankin kiinnostuksenkohteet ja opintojen syventymissuuntaukset: varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tarjota Joensuun kaupungin lastensuojelun avohuollon asiakasperheille toimintaa, joka edistää siihen osallistuvien perheiden sisäistä vuorovaikutusta. Toiminnan muodoksi valikoitui koko perheen yhteinen toimintapäivä. Päivän tarkoituksena oli erilaisten toiminnallisten harjoitusten myötä tukea lasten ja vanhempien välistä vuorovaikutusta. Toimintapäivällä pyrittiin myös tarjoamaan perheille tilaisuus mukavaan yhdessäoloon ja virkistämiseen. Opinnäytetyömme tavoitteena oli lisäksi kartoittaa teemahaastatteluin

toimintapäivän vaikutuksia. Teemahaastatteluissa pyrimme myös selvittämään toimintapäivän hyödyllisyyttä ammatillisen tiedontuotannon menetelmänä. Nämä teemahaastattelut toteutettiin viidelle toimintapäivään osallistuneelle lastensuojelun työntekijälle.

Lastensuojelun työntekijät valitsivat päivään osallistuneet perheet. Työtä ohjasi varhaiskasvatusnäkökulman huomioiminen, joten osallistuvien lasten ikä tuli olla 3–6 vuotta. Lastensuojelun työntekijän mukaan ensisijainen peruste osallistujien valinnalle oli lasten ikä, jonka oli sovittava asetettuun ikähaarukkaan. Valintaan vaikutti myös se, minkä ikäiset lapset suunnitellusta toiminnasta hyötyisivät. Tarve tukea perheen vuorovaikutusta ei varsinaisesti toiminut osallistujien valintaperusteena, vaan mukaan valikoituivat ne perheet, joiden työntekijät ajattelivat hyötyvän yhteisestä tekemisestä.

6.4 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

Tämä opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä soveltaen toimintatutkimuksen prosessia. Työn aineistonkeruussa hyödynnettiin laadullista teemahaastattelua, joka tuki toimintapäivästä kerättyä havaintomateriaalia. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Opinnäytetyön arvioinnin osana hyödynnettiin teemahaastattelua, osallistuvaa havainnointia sekä toimintapäivän osallistujilta kerättyä palautetta.

Heikkisen ja Jyrkämän (1999, 33) mukaan toimintatutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa jostain toiminnasta samalla kehittäen sitä. Myös Heikkinen (2007, 16) korostaa, että toimintatutkimuksella pyritään käytännön kehittämiseen tutkimalla ihmisten toimintaa. Hänen mukaansa toimintatutkimus kohdistuu etenkin sosiaalisen toiminnan tutkimiseen, mikä edelleen pohjautuu vuorovaikutukseen. Päämääränä on myös valtauttaa osallistujia (Heikkinen 2007, 22).

Toimintatutkimukselle on ominaista sen syklistyys, eli eri vaiheiden kertautuminen toistensa jälkeen. Toimintatutkimus alkaa tavallisesti konstruoivasta vaiheesta, joka pitää sisällään toiminnan ajattelun, suunnittelun ja itse toiminnan. Tämän

jälkeen seuraa rekonstruoiva vaihe, johon kuuluvat toiminnan havainnointi ja arviointi. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 78–80.) Tämän opinnäytetyöprosessin aikana toteutui kuitenkin vain yksi syklin kierros, sillä laajempi kehittämisen jatkumo ei olisi ollut ajallisesti mahdollinen. Toimintatutkimuksen sykliä kuvataan tarkemmin luvussa 7.

Tutkimukset voidaan karkeasti jakaa laadullisiin ja määrällisiin tutkimuksiin. Laadullisella tutkimuksella käsitetään aineiston muodon kuvaus soveltaen eri lukutapoja. Sen päämääränä on ymmärtää jotain tiettyä toimintaa, antaa teoreettisesti tulkinta jostakin ilmiöstä tai kuvata jotakin tapahtumaa. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei ole tehdä tilastollista yleistystä. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään määrän sijaan aineiston laatuun. Usein aineisto koostuu pienestä määrästä tapauksia, joita analysoidaan perusteellisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 13, 18, 61.)

Aineiston koko itsessään ei kerro tutkimuksen onnistumisesta. Aineisto on tutkijan apukeino luoda ymmärrystä tutkimuksen kohteessa olevasta ilmiöstä sekä luoda siitä kestäviä ja syvempiä tulkintoja. (Eskola & Suoranta 1998, 62.) Tuomi ja Sarajärvi (2002, 87–88) korostavat aineiston keruussa tiedonantajien valintaa. Tietopohjaa on kerättävä sellaisilta henkilöiltä, joilla on omakohtaista kokemusta tutkimusilmiöstä. Vaihtoehtoisesti kohdehenkilöillä tulee olla ilmiöstä mahdollisimman paljon tietoa. Aineiston valinnan tulee siis olla tarkoin harkittua. Tämän opinnäytetyön kannalta keskeisiä tiedonantajia olivat toimintapäivään osallistuneet lastensuojelun työntekijät.

Opinnäytetyön kannalta oli merkittävää saada laajempi kuva toimintapäivästä ja sen annista. Tämän vuoksi päädyttiin toteuttamaan teemahaastattelut toimintapäivään osallistuneille työntekijöille syksyllä 2014. Vilkan ja Airaksisen (2003, 57) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä laadullisena aineistonkeruumenetelminä käytetään joko lomake- tai teemahaastattelua. Haastattelu tehdään postitse, puhelimitse tai kasvotusten. Haastatteluaineiston analyysi voidaan suorittaa tyypittelyllä tai teemoittelulla.

Huovisen ja Rovion (2007, 109–110) mukaan toimintatutkimuksen prosessi voi joskus vaatia osallistujien haastattelemista. Haastattelujen tekeminen mahdollistaa kenttätyön aikana syntyneiden havaintojen selventämisen ja syventämisen. Etenkin teemahaastattelu tukee toimintatutkimuksen tarkoitusperiä ja tarjoaa mahdollisuuden prosessissa syntyneiden muutosten analysoimiseen. Laadullista tutkimusmenetelmää voidaan hyödyntää erityisesti silloin, kun tavoitteena on ymmärtää jotain ilmiötä kokonaisvaltaisesti (Vilkka & Airaksinen 2003, 63). Tässä opinnäytetyössä teemahaastattelu lähetettiin sähköpostitse kaikille viidelle päivässä mukana olleelle lastensuojelun työntekijälle. Takaisin saatiin kolme vastausta, jotka analysoitiin teemoittelemalla. Teemahaastattelua hyödynnettiin tavoitteiden arvioinnin osana. Haastattelemalla työntekijöitä pyrittiin myös selvittämään toimintapäivän merkityksiä.

Teemahaastattelulle ominaista on sen vapaamuotoisuus, sillä vain sen aihepiirit ovat ennalta määritellyjä tutkimuksen teoriapohjan mukaisesti. Haastattelun kysymysten muoto ja järjestys ovat vapaampia kuin strukturoidussa haastattelussa. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Tuomen ja Sarajärven (2002, 77) mukaan yhdenmukaisuus kysymysten järjestyksen ja sanamuotojen suhteen voi vaihdella.

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysillä luodaan aineistoon selkeyttä ja tuotetaan lisätietoa tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin tehtävänä on tiivistää aineisto mielekkääksi kokonaisuudeksi. Aineistosta tulee tällöin tiivis, sisältäen kuitenkin kaiken tärkeän informaation. Teemoittelemalla aineistosta voidaan nostaa esiin tutkimuksen kannalta keskeiset aiheet. Tässä aineistoanalyysitavassa purettu aineisto järjestetään teemoittain. Teemahaastatteluin kerättyä aineistoa voidaan koodata teemahaastattelurungon avulla, sillä sen rakentamiseen on käytetty tutkimuksen kannalta olennaisia teoreettisia näkemyksiä. Tällöin haastattelurungon avulla aineistosta nostetaan esille sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat kulloises-takin asiasta. (Eskola & Suoranta 1998, 138, 151–153, 176.)

Tämän opinnäytetyön teemahaastatteluaineisto koodattiin käyttäen apuna teemahaastattelurunkoa (liite 3). Aineisto järjestettiin seuraavien teemojen ympärille: asiakkaiden kokemus toimintapäivästä, perheiden saama hyöty, toimintapäivän

tuottama tieto työntekijöille, toimintapäivä ammatillisen tiedontuotannon menetelmänä ja toiminnan vastaaminen asiakkaiden tarpeisiin. Tulokset koottiin samaan taulukkoon (liite 4) osallistuvan havainnoinnin tulosten ja osallistujilta kerätyn palautteen tulosten kanssa. Teemanhaastattelun tulokset esitetään tässä raportissa niin, ettei yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa. Osallistujat numeroitiin sattumanvaraisesti, jotta näkökulmat saatiin eroteltua pienessä joukossa. Numeroinnin avulla haluttiin tukea myös osallistujien anonymiteettiä. Tuomen ja Sarajärven (2002, 129) mukaan tutkimukseen osallistujilla tulee olla oikeus jäädä nimettömiksi ja saadut tiedot on esitettävä osallistujien anonymiteettiä kunnioittaen.

Toimintapäivän aikana tietoa kerättiin sekä osallistuvan havainnoinnin menetelmällä että osallistujaperheiltä kerätyn palautteen avulla. Tuomen ja Sarajärven (2002, 84) mukaan tutkimuksen ollessa toiminnallinen sosiaaliset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeä osa tiedonhankintaa. Tällöin tutkijan aktiivinen vaikuttaminen tapahtumiin on perusteltua.

Havainnointi suoritettiin toimintapäivän ohjaamisen ohella. Toiminnan havainnointiin osallistuivat meidän lisäksi ohjaamassa mukana olleet viisi lastensuojelun työntekijää. Havainnoinnin teemat valittiin opinnäytetyön tavoitteiden pohjalta. Toimintapäivän aikana keskityttiin havainnoimaan perheenjäsenten tapaa kommunikoida keskenään ja tehdä yhteistyötä harjoitusten aikana. Havainnointitulokset esitetään liitteessä 4.

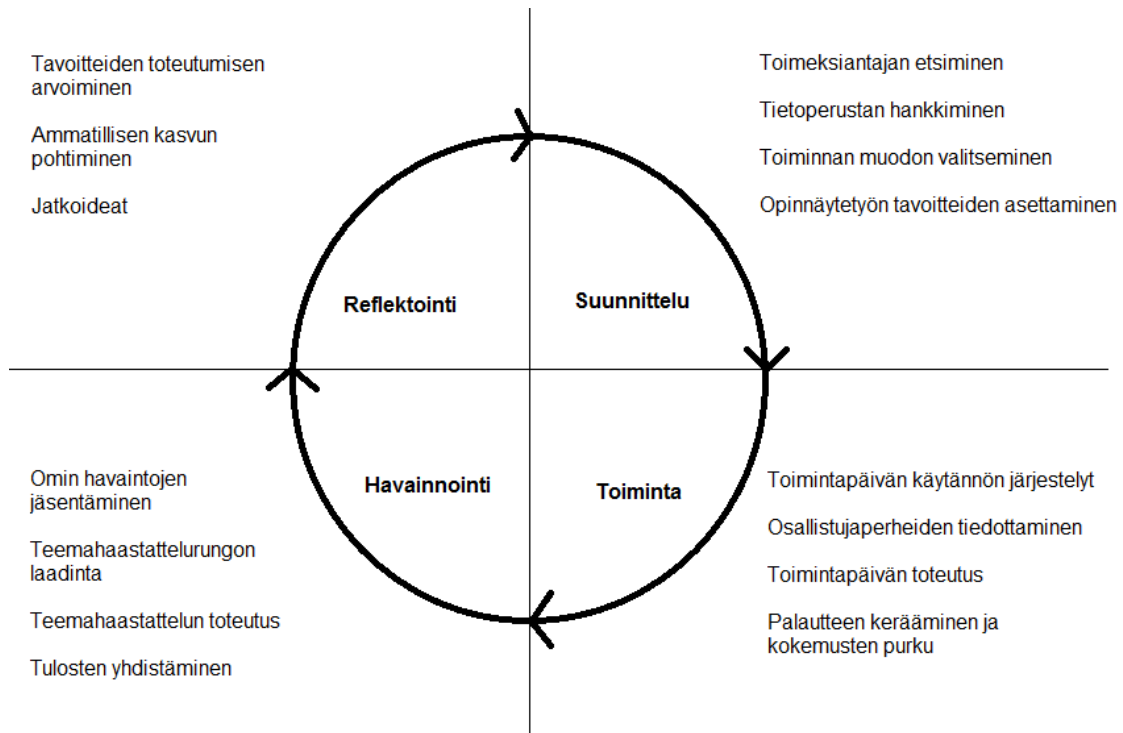
Toimintapäivään osallistuneilta perheiltä kerättiin palautetta päivän päätteeksi. Jokaisella osallistujalla oli mahdollisuus täyttää henkilökohtainen palautelomake (liite 7) tai perheet saivat halutessaan antaa yhteisen palautteen. Jokainen osallistujaperhe päätyi täyttämään palautelomakkeen perhekohtaisesti, joten takaisin saatiin neljä vastausta. Arvioitavat osuudet olivat toimintapisteet eli seikkailurata, askartelu ja musiikki. Lisäksi osallistujia pyydettiin arvioimaan väliaikatoimintaa, ruokailua ja antamaan yleisarvosanan päivästä. Arvosteluasteikkona käytettiin pienille lapsille soveltuvia ”hymynaamoja”. Palautteen anto tapahtui rastittamalla tai värittämällä mielipidettä vastaava hymynaama. Saatua osallistujapalautetta

tulkittiin antamalla hymynaamoille pisteitä asteikolla 1–4. Palautelomakkeen lopussa oli mahdollisuus antaa myös vapaamuotoista palautetta. Tähän osuuteen saatiin vain yksi vastaus.

7 Opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyömme eteni Heikkisen, Rovion ja Kiilakosken (2007, 79) toimintatutkimuksen syklin mukaisesti. Laadimme kuvion 1 selventämään työmme etenemistä vaiheittain. Huovisen ja Rovion (2007, 96) mukaan toimintatutkimuksen suunnitteluvaiheessa hahmotetaan tutkimustehtävä ja -asetelma sekä ideoidaan kenttätyötä niiden pohjalta. Kerätyn teorian avulla täsmennetään tutkimuksen näkökulma. Opinnäytetyöprosessimme käynnistyi kolmannen opiskeluvuoden syksyllä, jolloin teimme aiheestamme opinnäytetyön ideapaperin ja otimme yhteyttä Joensuun kaupungin lastensuojelun avohuoltoon.

Suunnittelimme aluksi työn aiheeksi tukihenkilötoimintaa, mutta päädyimme vaihtamaan aihetta, sillä Joensuussa tukihenkilöitä ei juuri lainkaan osoiteta alle kouluikäisille lapsille. On yleistä, että tutkimusongelmat muuttuvat ja täsmentyvät prosessin aikana (Huovinen & Rovio 2007, 96). Syksyllä 2013 sovimme tapaamisen lastensuojelun työntekijöiden kanssa. Keskustelujen myötä opinnäytetyömme aiheeksi tarkentui lastensuojelun avohuollon asiakasperheille järjestettävä toimintapäivä. Toimintapäivä päädyttiin kohdistamaan sellaisille asiakasperheille, joissa on vähintään yksi 3–6 -vuotias lapsi. Lasten ikäjakauman asetimme opinnäytetyössä vaadittavan varhaiskasvatusnäkökulman toteutumiseksi. Sovimme, että lastensuojelun työntekijät valitsevat toimintapäivän osallistujat lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakkaista. Toimintapäivän ajankohdaksi sovimme 27.4.2014.

Kuvio 1. Opinnäytetyön prosessi. Heikkisen, Rovion & Kiilakosken (2007, 79) toimintatutkimuksen sykliä mukaillen.

Toiminnan kohderyhmän ja ajankohdan selvittyä aloimme koota työtämme ohjaavaa teoreettista viitekehystä. Maaliskuussa 2014 laadimme opinnäytetyömme toteuttamisesta suunnitelman, jossa määrittelimme keskeiset teoreettiset lähtökohdat, käytettävät tutkimusmenetelmät sekä opinnäytetyön tavoitteet. Suunnitelman palauttamisen ja hyväksynnän jälkeen valitsimme toimintapäivän harjoitukset ja laadimme päivälle aikataulun.

Opinnäytetyömme toimintavaiheessa hoidimme toimintapäivään liittyviä käytännön järjestelyjä. Teimme opinnäytetyön toimeksiantosopimuksen (liite 1) lastensuojelun sosiaaliohjaajan kanssa ennen toimintapäivää. Sopimus uusittiin syksyllä 2014, sillä saamamme uuden tiedon mukaan toimeksiantajan edustajan tuli olla sosiaalipalvelujen johtaja. Samalla saimme tutkimusluvan (liite 2) lastensuojelun työntekijöiden teemahaastatteluihin. Huhtikuun 2014 aikana tapasimme lastensuojelun yhteyshenkilöidemme kanssa ja sovimme päivään liittyvistä yksityiskohdista sekä työntekijöiden osallistumisesta. Kerroimme toimintapisteiden sisällöistä niitä ohjaaville työntekijöille ja annoimme heille ohjeet pisteiden ohjaami-

sesta. Vastuu toimintapäivän aikataulun noudattamisesta oli työntekijöiden osallistumisesta huolimatta meillä. Laadimme toimintapäivästä myös perheille suunnatun esitteen (liite 5), jossa kerroimme päivän ohjelmasta ja toivotimme osallistujat tervetulleiksi. Osallistujaperheiden kanssa työskentelevät työntekijät välittivät esitteet perheille muutamaa viikkoa ennen toimintapäivää.

Teimme toimintapäivästä suunnitelman, joka esitetään liitteessä 6. Suunnitelmassa kuvasimme päivän kulun ja toimintapisteillä tehtävien harjoitusten sisällön. Päivän kestoksi suunnittelimme noin neljä tuntia. Toimintapäivän aikataulu suunniteltiin joustavaksi, sillä osallistuminen oli perheille vapaaehtoista. Valmisteluihin kuuluivat myös askartelumallien ja joukkuetunnusten tekeminen sekä viitтарinan laatiminen. Suunnittelimme myös osallistujilta kerättävää palautetta varten lomakkeen (liite 7), jonka tarkoitus oli soveltua sekä lasten että aikuisten täytettäväksi.

Palautteen antamisessa tulee huomioida sen antamisen helppous ja se, etteivät kaikki voi välttämättä antaa palautetta samalla tavalla. Sanallisen palautteen rinnalla voi käyttää esimerkiksi hymiöitä, janoja tai kuvia. (Kehitysvammaisten Tuki-liitto ry 2014.) Toimintapäivämme palautelomakkeessa oli mahdollisuus sekä kirjalliselle että vaihtoehtoiselle ”hymynaamapalautteelle”. Hymynaamapalautteella tarkoitamme tässä palautemuotoa, jossa palautteenantaja värittää mielipidettään kuvaavan hymiön. Palautteen keräämisen tarkoituksena oli tuottaa osallistujille kokemus kuulluksi tulemisesta ja saada arvio päivän onnistumisesta. Halusimme muistaa päivään osallistuneita perheitä diplomeilla (liite 8), joten myös diplomimallin laatiminen kuului päivän valmisteluihin. Toimintapäivää esittelemme tarkemmin luvussa 8.

Työmme havainnointivaihe alkoi toimintapäivänä. Toimintapäivän jälkeen reflektimme sen sisältöä ja ohjaamiskokemusta. Pidimme heti toiminnan päätyttyä purkuhetken yhdessä ohjaamiseen osallistuneiden lastensuojelun työntekijöiden kanssa. Toiminnan purkaminen auttoi meitä jäsentämään havaintojamme ja toi esille muiden ohjaajien näkökulmia päivään. Heikkisen ja Syrjälän (2007, 152–154) mukaan tutkija itse on tutkimuksensa tärkein tutkimusväline. Tämän vuoksi tutkimuksen rinnalla tutkijan on tärkeää reflektoida identiteettinsä rakentumisen

prosessia sekä omaa rooliaan tekemässään tutkimuksessa. Reflektointi auttaa tutkijaa tiedostamaan oman tietämyksensä ehtoja, rajoituksia sekä mahdollisuuksia. Se on myös oleellinen osa toimintatutkimuksen sykliä sen rekonstruoivassa vaiheessa, sillä se tuottaa toiminnan arvioinnin kautta uutta ymmärrystä ja tietoa. Reflektoinnin tuloksia voidaan hyödyntää uusien toimintatapojen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kesän 2014 aikana teimme teemahaastattelurungon lastensuojelun työntekijöiden haastatteluja varten. Nämä haastattelut toteutimme sähköpostitse syksyllä 2014. Haastatteluilla pyrimme saamaan esille päivään osallistuneiden työntekijöiden havaintoja sekä niiden merkitystä heidän työlleen. Lähetimme haastattelun kaikille viidelle työntekijälle ja saimme takaisin kolme vastausta. Vastaukset analysoimme teemoittelemalla. Lisäsimme haastattelun tulokset vertailtavuuden vuoksi samaan taulukkoon (liite 4) omien havaintojemme ja osallistujapalautteen kanssa. Työmme reflektointivaiheeseen kuului tavoitteiden toteutumisen arvioiminen, jonka toteutimme laatimamme taulukon avulla. Opinnäytetyön prosessin loppuvaiheessa pohdimme myös sen merkitystä ammatilliselle kasvullemme. Opinnäytetyöraporttia kirjoitimme koko prosessin ajan, mutta painopiste sen työstämisessä oli syksyllä 2014.

8 Toimintapäivän kuvaus

8.1 Toimintaan orientoituminen

Opinnäytetyömme tuotoksena syntyi Koko perheen toimintapäivä -tapahtuma, joka järjestettiin 27.4.2014. Päivän toimintojen ohjaamisesta vastasi meidän lisäksi viisi Joensuun kaupungin lastensuojelun sosiaaliohjaajaa. Toimintapäivän sisältöä ja aikataulutusta ohjasi toimintapäivän suunnitelma (liite 6).

Aloitimme toimintapäivän lyhyillä alkusanoilla, joissa kertosimme päivän teeman ja esittelimme itsemme. Tutustuimme toisiimme harjoituksessa, jossa jokainen

esittäytyi vuorollaan ja kertoi toisille yhden asian, josta pitää. Toiseksi aloitusharjoitukseksi olimme valinneet energiaa purkavan paperisodan. Harjoituksen ideana oli tarjota perheille mahdollisuus heittäytyä tekemiseen mukaan ja lievittää mahdollista jännitystä. Katajan ym. (2011, 50) mukaan lämmittely- ja virittäytymisharjoituksissa kohotetaan ryhmähenkeä ja valmistaudutaan tulevaan toimintaan. Näiden harjoitusten myötä ohjaaja saa tietoa ryhmän aktiivisuustasosta ja innokkuudesta.

Rakensimme toimintapäivän ohjelman löyhästi kehittämämme kehyskertomuksen (liite 9) ympärille. Kehyskertomuksen tarkoitus oli orientoida perheet päivän toimintaan, sillä omien kokemustemme mukaan tarinat innostavat lapsia toimimaan. Hellsténin ja Pihlajan (1999, 69) mukaan lapsi voi tarinan tai sadun kulkuun osallistumalla rakentaa omaa todellisuuttaan ja purkaa kokemuksiaan. Lapsille sadut ja tarinat tarjoavat aineistoa, jonka avulla käsitellä omaan kehitykseen ja ihmissuhteisiin liittyviä tunteita.

Kehyskertomus perustuu ideaan narratiivisuudesta, jossa työskennellään tarinoiden kautta. Tarinat voivat parhaimmillaan vahvistaa voimavaroja ja herättää toiveikkuutta. Niillä on myös kognitiivinen ulottuvuus, joka mahdollistaa asioiden välisten yhteyksien käsittelemisen. Usein tarinoihin sisältyy emotionaalinen lataus, joka pääsee esille etenkin tekemisen ja toiminnan myötä. (Kataja ym. 2011, 32–33.) Harjoitukseen sisältyvä viitetarina motivoi osallistujia, toimii johdatteluna asiaan sekä helpottaa ohjaajan toimintaa. Erilaiset metaforat auttavat virittäytymään tehtävän tunnelmaan. Tarinaan voi sisältyä myös tehtävän ratkaisussa hyödyllisiä vinkkejä tai ohjeita. (Kataja ym. 2011, 49.) Kehittämässämme tarinassa esiteltiin joukkueiden tunnuksina toimivat kolme eläintä ja pohjustettiin toimintaa eri pisteillä.

Kehyskertomuksessa seikkailivat pupu, sammakko ja pöllö. Olimme suunnitelleet toimintapäivän noin kuudelle osallistujaperheelle, jolloin jokaisella varsinaisella pisteellä olisi ollut kaksi perhettä yhtä aikaa. Kukin kahden perheen ryhmä olisi muodostanut joukkueen. Päivään osallistui neljä perhettä, eli kymmenen henkilöä. Päädyimme jakamaan joukkueet siten, että yhden lapsen perheet muodosti-

vat keskenään yhden joukkueista. Kaksi kahden lapsen perhettä olivat omat joukkueensa. Tunnuseläimet esiteltiin päivän aluksi kehyskertomuksessa ja samalla perheet jaettiin joukkueisiin antamalla heille eläintunnukset. Paperisten eläintunnusten tarkoituksena oli antaa mukava merkki joukkueeseen kuulumisesta. Joukkuejaon jälkeen ohjeistimme pisteiden kiertojärjestyksen ja lähdimme ensimmäisille toimintapisteille.

8.2 Toimintapisteet

Kaikki toimintapisteet sijaitsivat Lapsiperhepalvelujen kehittämysyksikkö Kaaripihan tiloissa. Liikuntasaliin rakensimme seikkailuradan, jossa oli kaksi ohjaajaa opastamassa harjoitusten suorittamisessa. Radan varrella oli neljä erilaista harjoitusta, jossa jokaisessa tarvittiin kaikkien joukkueen jäsenten osallistumispanosta. Kaikkien seikkailuradan harjoitusten tarkoituksena oli harjoittaa vuorovaiikutustaitojen lisäksi myös motorisia taitoja. Lisäksi keskeisessä roolissa oli ongelmanratkaisukyky, kuitenkin lasten taitojen sallimissa rajoissa.

Valitsimme seikkailuradan harjoituksiksi kuvitteellisen joen ylityksen, ilmapallon kuljettamisen esteradalla, sokkokeilailun ja tulitikun pituusheiton. Katajan ym. (2011, 35, 40) mukaan sokkoharjoitukset ovat erityisen hyviä tuomaan esille ryhmän sisäistä kommunikointia. Sokkoharjoituksissa on kyse paitsi tiedon siirtämisestä eteenpäin, myös kuuntelemisesta. Ennen harjoitusten tekemistä ryhmää on hyvä motivoida kertomalla, että kaikki toimivat ratkaisut ovat oikeita. Yleensä ratkaisuja onkin useita. Etenkin seikkailuratasteellä harjoituksia ohjeistaessamme painotimme erilaisten ratkaisujen mahdollisuutta. Ongelmanratkaisutehtävät, kuten joen ylitys, kannustavat kokeilemaan ratkaisuja totuttujen rajojen ulkopuolelta (Kataja ym. 2011, 59).

Ryhmän jäsenten erilaiset roolit vaikuttavat ratkaisujen löytymiseen, mutta toisaalta jäsenet voivat vaihtaa roolejaan tehtävien mukaan (Kataja ym. 2011, 40). Osassa seikkailuradan harjoituksista oli vaikeuttamismahdollisuus tai mahdollisuus suorittaa harjoitus uudelleen, mikäli ylimääräistä aikaa jäi. Katajan ym. (2011, 35) mukaan tehtäviin osallistumisen tulee olla kaikille turvallista, muttei

pakollista. Ratkaisujen saavuttamiseen tarvitaan tavallisesti kaikkien ryhmän jäsenten panos (Kataja ym. 2011, 35). Seikkailuradalla perheiden osallistumisaktiivisuus oli vaihtelevaa. Yksi lapsista lähti radalta pois heti alussa, mutta muu perhe suoritti harjoitukset loppuun.

Askartelupiste sijaitsi Kaaripihan harrastetilassa ja myös siellä oli kaksi ohjaajaa. Askartelujen teemana olivat päivän tunnuseläimet pupu, sammakko ja pöllö. Perheet saivat askarrella hahmoista mieleisensä tai seurata tekemiämme valmiita askartelumalleja. Askartelun päätteeksi lapsilla oli mahdollisuus kertoa hahmoonsa liittyvä pieni tarina, jonka vanhemmat saattoivat halutessaan kirjata ylös. Tarinoita syntyi pisteellä muutama ja perheet saivat ne mukaansa muistoksi päivästä. Liukkonen (2010, 122) korostaa, että kuvallinen työskentely ja muotoaminen sopii kaikenikäisille, joten askartelupiste yhtenä toimintana oli luonteva valinta sekä lapsia että vanhempia ajatellen.

Sadut ja tarinat vaikuttavat lapsen tunnemaailman kehitykseen. Tarinoista voi syntyä leikkejä, joiden avulla lapsen on mahdollista käsitellä myös vaikeita tunteitaan. (Liukkonen 2010, 123). Tarinoiden lisäksi perheet saivat tekemänsä eläinhahmot kotiin viemisiksi, joten ne toimivat muistutuksena yhteisestä toimintapäivästä. Liukkosen (2010, 123) mukaan kuvien avulla voi palata niihin sisältyviin tunteisiin.

Musiikkipiste sijaitsi Kaaripihan musiikkihuoneessa. Pisteelle suunnittelimme kolme harjoitusta, joissa musiikkia hyödynnettiin eri tavoin. Liukkonen (2010, 122) huomauttaa, että musiikin kuuntelua ja musisointia voidaan käyttää työmenetelmänä, vaikka osallistujilla ei olisikaan soittotaitoa. Musiikki voi lievittää vuorovaikutukseen liittyvää jännitystä. Myös lohduttaminen ja rohkaisu tai aggressioiden purkaminen on mahdollista musiikin eri käyttötapojen avulla.

Musiikkipisteen ensimmäisenä harjoituksena toimi tunneleikki, jossa jokainen ryhmän jäsen soitti vuorollaan rytmisoittimilla muiden liikuessa soiton tahtiin. Musiikin loputtua soittajan oli tarkoitus huutaa jokin tunnetila, jonka jälkeen muiden ryhmäläisten tuli jähmettyä tunnetta kuvaavaan asentoon. Valitsimme tunneleikin mukaan toimintapäivään, sillä siinä yhdistyy kaksi luovaa ja toiminnallista

menetelmää: liike ja musiikki. Liukkosen (2010, 123) mukaan nämä kaksi yhdessä voivat toimia fyysisenä viestintänä ja vuorovaikutuksen välineenä puheen sijaan. Lisäksi valitsemamme tunneleikin keskeinen idea oli tunneilmaisu. Tunneilmaisua voidaan yhdistää liikkeeseen ja musiikkiin vuorovaikutteisissa harjoituksissa (Liukkonen 2010, 123). Käytännössä harjoituksen tunneosa ei kuitenkaan osoittautunut toimivaksi, sillä osallistujille tuli tunnetiloista mieleen vain iloisuus. Päädyimme pitäytymään soittamisessa ja sen mukaisessa liikkeessä tunteen huutamisen jäädessä pois.

Toiseksi musiikkipisteen harjoitukseksi valitsimme riimustelun, jossa perheenjäsenet piirsivät yhteiselle paperille silmät kiinni kuunnellen samalla musiikkia. Musiikiksi valitsimme klassista musiikkia, jossa oli temponvaihtelua. Mielestämme tällainen musiikki herättää erilaisia ajatuksia ja vapauttaa ilmapiirin luovalle työskentelylle. Viimeisenä harjoituksena musiikkipisteellä oli rentoutus. Rentouttamiseen käytettiin apuvälineinä muun muassa suteja, palloja sekä teloja. Tarkoituksena oli antaa jokaiselle perheenjäsenelle oma hetki rentoutumiseen toisten rentouttaessa häntä. Rentoutuminen, kuten myös liikunta ja leikki, on luovaa toimintaa (Liukkonen 2010, 122).

Suunnittelimme toimintapäivään myös väliaikapisteen, jonka tarkoituksena oli tarjota perheille mukavaa tekemistä mahdolliselle pisteiden välille jäävälle ajalle. Piste sijaitsi Kaaripihan aulassa, joten sinne oli helppo tulla toimintojen välissä. Väliaikapisteellä oli tarjolla koko perheelle sopivia lautapelejä ja piirustusvälineitä. Pisteellä oli yksi ohjaaja, joka samalla huolehti toimintapäivän ruokailusta. Ruokailutauko pidettiin ensimmäisen harjoituspisteen jälkeen. Perheille tarjottiin muun muassa hedelmiä, piirakoita sekä kahvileipää. Joensuun kaupungin sosiaalipalvelut vastasi rahallisesti tarjoilujen kustannuksista.

8.3 Toiminnan päätös

Tapahtuman kohderyhmältä kerätty palaute tukee sekä oman toiminnan että tavoitteiden saavuttamisen arviointia. Tällöin arvio ei ole niin subjektiivinen. Tapah-

tuman yhteydessä kerättävässä palautteessa osallistujilta voidaan pyytää kommentteja tapahtuman onnistumisesta. (Vilka & Airaksinen 2003, 157.) Palautteen perusteella voidaan myös arvioida, miten käytännön järjestelyt onnistuivat. Saatu palaute voi toimia välineenä tapahtuman kehittämisessä sekä sitä voidaan soveltaa muiden tapahtumien järjestämiseen. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2014.)

Toimintapäivän loppuun valitsimme lopetusharjoituksen, joka kokosi vielä kerran kaikki osallistajat ja ohjaajat yhteen Kaaripihan liikuntasaliin. Lopetusharjoituksena kävimme yhdessä läpi, mistä kukin oli toimintapäivässä pitänyt. Puhujalla oli kädessään pallo, jota kierrättämällä puheenvuoro siirtyi seuraavalle. Halusimme lopetusharjoituksen olevan yksinkertainen ja selkeä, sillä tiesimme etenkin lasten keskittymiskyvyn olevan vähissä toiminnallisen päivän loppuvaiheessa. Katajan ym. (2011, 42) mukaan suullinen purku on yleisin tapa kerätä ryhmän oppimiskokemuksia ja tuntemuksia harjoitusten jälkeen. Keskustelu tehostaa toimintaharjoituksista syntyvää muistijälkeä, sillä sen avulla luodaan yhteisiä merkityksiä asioille ja ilmiöille.

Palautelomakkeet oli tarkoitus täyttää vasta lopetusharjoituksen jälkeen, mutta perheet olivat ehtineet täyttää ne jo väliaikapisteellä vieraillessaan. Palautelomakkeet sijoitettiin väliaikapisteelle, jotta perheiden oli mahdollista antaa palautetta myös aikaisemmin poistuessaan. Palautelomakkeiden lisäksi myös toiminnan päättänyt lopetusharjoitus tuotti meille tietoa päivän onnistumisesta. Lopetusharjoitusten tarkoitus on jättää osallistujille ryhmätoiminnasta positiivinen lopputunnelma (Kataja ym. 2011, 126). Näin ollen halusimme viimeiseksi tarjota osallistujille mahdollisuuden positiivisen palautteen antamiseen ja toisten osallistujien kokemusten kuulemiseen. Palautelomakkeessa perheillä oli mahdollisuus antaa palautetta vapaamuotoisesti. Päivän päätteeksi annoimme myös osallistujille suunnittelemamme diplomit.

9 Opinnäytetyön tulokset

9.1 Toimintapäivän merkitysten tutkiminen

Kartoitimme toimintapäivän vaikutuksia ja sille asettamiemme tavoitteiden toteutumista kolmesta eri näkökulmasta. Tässä luvussa tarkastelemme toimintapäivää osallistujien palautteiden, lastensuojelun työntekijöiden teemahaastattelujen sekä osallistuvan havainnoinnin tulosten pohjalta. Järjestimme näistä lähteistä saadun aineiston viiden teeman ympärille. Teemat olivat osallistujien kokemus toimintapäivästä, perheiden saama hyöty, toimintapäivän tuottama tieto työntekijöille, toimintapäivä ammatillisen tiedontuotannon menetelmänä ja toiminnan vastaanminen osallistujien tarpeisiin. Tulokset kokosimme taulukkoon, joka on tämän raportin liitteenä 4.

Jokaisella haastatteluun vastanneella lastensuojelun työntekijällä oli niin sanottu "oma" asiakasperhe mukana toimintapäivässä. Näin ollen vastaukset painottuivat tutusta perheestä tehtyihin havaintoihin. Koska perheet eivät olleet meille tuttuja, olivat työntekijöiltä saamamme tieto ja heidän näkemyksensä meille arvokkaita tavoitteiden toteutumisen arvioinnin kannalta.

9.2 Osallistujien kokemus toimintapäivästä

Osallistujapalautteiden numeroarvosanoiksi muutettujen tulosten perusteella suosituin toimintapiste oli seikkailurata, jollei väliaikatoimintaa oteta huomioon. Vähiten osallistujaperheet pitivät musiikkipisteestä. Erot pisteiden saamisessa arvosanoissa olivat kuitenkin melko pieniä. Yleisarvosanaksi päivästä kaikki osallistujaperheet antoivat parhaan mahdollisen.

Teemahaastatteluissa kysyimme työntekijöiltä, olivatko he keskustelleet toimintapäivästä asiakkaiden kanssa jälkeenpäin ja millaisia kokemuksia asiakkaat oli-

vat päivästä saaneet. Haastatelluista työntekijöistä kaksi oli jutellut asiakasperheensä kanssa toimintapäivästä sen järjestämisen jälkeen. Molemmat perheet olivat olleet päivään tyytyväisiä ja pitäneet sitä mukavana kokemuksena. Työntekijä 17:n asiakasperheen lapset olivat pitäneet yhdessä tekemisestä.

Erilaisista harjoituksista koostuvan toimintapäivän yhtenä tavoitteena oli antaa perheille voimavaroja ja työkaluja arkeen. Haastatteleamalla työntekijöitä pyrimme selvittämään, oliko esimerkiksi jokin yksittäinen harjoitus jäänyt käyttöön asiakasperheissä toimintapäivän jälkeen. Työntekijä 26:n mukaan yhdessä tekeminen on tärkeä ja perhettä voimaannuttava asia. Hän totesi, että yhdellä asiakasperheellä on jatkossakin halua osallistua vastaavanlaisiin toimintapäiviin. Hänen mukaansa samalle perheelle kädentaidot ja hieronta olivat olleet mieluisia ja perhe oli kokeillut niitä myös kotona. Kahden haastateltavan työntekijän mukaan päivästä ei jäänyt perheille mitään harjoituksia käyttöön arjessa.

Omat havaintomme tukivat sekä osallistujien että työntekijöiden näkemyksiä. Perheet vaikuttivat pääosin viihtyvän toiminnoissa ja etenkin lapset osallistuivat harjoituksiin aktiivisesti. Yleistunnelma toimintapäivän aikana oli hyväntuulinen. Kaikki osallistujat eivät kuitenkaan jaksaneet keskittyä toimintoihin, eivätkä perheet aina noudattaneet harjoitusten ohjeita. Joissain harjoituksissa vanhemmat osallistuivat lapsia innokkaammin.

9.3 Toimintapäivän merkitys osallistujille

Teemahaastatteluilla pyrimme kartoittamaan sitä, miten osallistujaperheet olivat mahdollisesti hyötäneet toimintapäivästä. Kaksi haastatelluista työntekijöistä totesi, että toimintapäivä hyödytti perheitä eri tavoin heidän erilaisten lähtötilanteidensa vuoksi. Työntekijä 26 kuvaili, että kun yksi perhe keskittyi tekemään tehtäviä yhdessä, toinen perhe saattoi keskittyä muiden perheiden havainnoimiseen. Hänen mukaansa toimintapäivän aikana vanhempien huomio keskittyi lapseen. Samalla aikuiselle tarjoutui mahdollisuus heittäytyä toimintaan mukaan ”lapsen varjolla”. Toimintapäivä tarjosi myös vertaistukea ja tutustumismahdollisuuden muihin osallistujaperheisiin.

Työntekijä 15 arveli, että toiminta auttoi hänen oman asiakasperheensä vanhempaa näkemään, kuinka hänen lapsensa toimii ryhmässä. Työntekijä 17:n mukaan hänelle tutun osallistujaperheen kohdalla taas tärkeintä oli yhdessä tekeminen. Vastauksissaan hän korosti, että hänen kokemuksensa mukaan yksittäinen päivä ei välttämättä ehdi vaikuttamaan perheeseen muutoin kuin mukavana kokemuksena. Useampi toimintapäivä tai useasti kokoontuva ryhmä taas todennäköisesti muodostuisivat perheiden kannalta merkityksellisemmiksi.

Tekemiemme havaintojen perusteella perheet hyötyivät toimintapäivästä vähintäänkin tekemisen ilon muodossa. Yhteisen päämäärän eteen työskenteleminen vaikutti innostavan useimpia lapsia ja aikuisia. Harjoitusten vuorovaikutteisuus tuli päivän aikana hyvin esille, joten lasten ja vanhempien välinen kommunikointi ja yhteistyö olivat välttämättömiä.

9.4 Toiminnan vastaaminen osallistujien tarpeisiin

Teemahaastattelussa selvitimme toimintapäivän tarkoituksenmukaisuutta sekä lasten kehitystason että osallistujaperheiden tarpeiden näkökulmasta. Kaikkien haastateltujen työntekijöiden mielestä toiminta vastasi hyvin toimintapäivään osallistuneiden lasten kehitystasoon. Työntekijä 26 nosti myös esille, että toiminta soveltui eri-ikäisille. Päivään osallistuneet työntekijät olivat yhtä mieltä myös siitä, että järjestetty toiminta vastasi osallistujaperheiden tarpeisiin. Toimintapäivä tarjosi perheille yhteisen hetken tekemisen muodossa. Työntekijä 17:n mukaan yhteinen tekeminen tarjoaa näin ollen mukavan yhteisen kokemuksen.

Emme suunnitelleet toimintapäivän toimintaa suoraan tietyille asiakkaille, sillä lapsiperhepalvelujen työntekijät valitsivat osallistujaperheet omien, luvussa 6.3 esitettyjen kriteeriensä mukaan. Työntekijä 17 koki, ettei tämä näkynyt päivän sisällössä, sillä toiminta olisi sopinut muillekin kuin lastensuojelun asiakkuudessa oleville perheille. Työntekijä 15:n mukaan ryhmätoiminnan räätälöinti pienelle kohderyhmälle on haastavaa. Asiakkaiden saamaa hyötyä oli haastateltavien mielestä vaikeaa arvioida, mutta he totesivat, että toiminta tarjosi kaikille jotakin.

Työntekijä 15 uskoi, että asiakkaiden omat odotukset toimintapäivän suhteen toteutuivat. Arjen rutiineista poikkeava toiminta tuo virkistystä sekä uusia oivalluksia niin omasta kuin toistenkin toiminnasta. Työntekijä 17 pohti myös, että toiminta olisi soveltunut esimerkiksi päiväkotiryhmille ja pienille koululaisille.

Mielestämme emme voi luotettavasti arvioida toimintapäivän vastaamista osallistujien tarpeisiin. Suunnittelimme päivän vastaamaan yleisluontoisesti kohderyhmän, eli lastensuojelun avohuollon asiakkaiden tarpeisiin. Meillä ei missään prosessin vaiheessa ollut tarkkoja tietoja osallistujista, joten yksilöllisiin tarpeisiin kohdennettua toimintaa ei ollut mahdollista suunnitella.

9.5 Toimintapäivä ammatillisen tiedontuotannon menetelmänä

Toimintapäivillä on lastensuojelutyössä pitkät perinteet. Toinen tärkeä kokonaisuus teemahaastattelussa osallistujien saaman hyödyn ohella oli työntekijöiden toimintapäivästä saama tieto. Halusimme tutkia, olivatko päivän toiminnot tuottaneet työntekijöille uutta tietoa heidän asiakasperheistään. Teemahaastattelussa selvitimme, antoiko järjestämämme toimintapäivä työntekijöille mahdollisuuden havainnoida tuttuja asiakasperheitä uusissa tilanteissa.

Työntekijät 15 ja 26 olivat toimineet asiakasperheidensä kanssa jo pidemmän aikaa ennen toimintapäivää, kun taas työntekijä 17 oli vasta tutustumassa omaan asiakasperheeseensä. Tämän vuoksi hän koki saaneensa arvokasta tietoa perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta sekä heidän luonteistaan ja temperamenteistaan. Työntekijät 15 ja 26 puolestaan totesivat, ettei toimintapäivä tuottanut heille varsinaisesti uutta tietoa, vaan lähinnä vahvisti aiempaa tietoa perheistä. Työntekijä 15 nosti esille myös näkemyksen siitä, että monet asiakasperheen kanssa aiemmin keskustellut asiat konkretisoituivat toiminnan kautta. Hän muistutti samalla, että jatkuvuus tällaisissa toimintapäivissä mahdollistaisi laajemman tiedon tuottamisen.

Vaikka toimintapäivän ensisijainen tarkoitus oli hyödyttää asiakasperheitä, meitä kiinnostivat myös toiminnallisten menetelmien mahdollisuudet asiakastyön tiedontuotannossa. Kaikki haastatellut työntekijät kokivat toimintapäivän olevan toimiva tiedontuotannon menetelmä. Työntekijä 15 totesi, että tiedontuotannon kannalta toiminnalliset menetelmät ovat usein muita menetelmiä parempia. Työntekijä 26 huomautti kuitenkin, ettei toimintapäivissä koskaan varsinaisesti keskitytä havainnoimaan perhettä tiedollisesti, vaan tekemisen tohinassa unohdetaan perinteiset roolit. Hänen mukaansa jo pelkästään perheen kanssa tekeminen sekä toiminnassa mukana oleminen kertoo paljon perheen toiminnasta.

Työntekijä 17:n mielestä toiminnan ja yhdessä tekemisen aikana perheenjäsenet voivat olla tilanteessa helpommin omana itsenään ja unohtaa sen hetkisen ympäristönsä. Hän ei ollut tavannut asiakasperhettään yhdessä aiemmin muualla kuin heidän kotiympäristössään. Työntekijän mukaan perhe toimi eri tavalla toimintapäivän aikana, sillä ympäristö oli heille uusi. Sen unohtaessaan he *“olivat kuin kotonaan”*. Työntekijä 17 uskoi tämän johtuvan osittain uuden ja erilaisen tekemisen mahdollisuudesta.

10 Pohdinta

10.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Opinnäytetyöprosessimme päätuotoksena syntyi Koko perheen toimintapäivä - tapahtuma. Sivutuotoksena voidaan pitää toimintapäivän vaikutuksia tarkastelevaa taulukkoa (liite 4), johon on koottu toiminnan arvioimiseen vaikuttavia tekijöitä osallistujien, työntekijöiden ja meidän ohjaajien näkökulmista. Tässä opinnäytetyöraporttimme pohdintaosuudessa tarkastelemme työmme tuloksia suhteessa tavoitteisiin ja arvoimme opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta sekä hyödyntämismahdollisuuksia jatkossa. Tarkastelemme myös opinnäytetyöprosessin aikana tapahtunutta ammatillista kasvuamme ja oppimistamme.

Halusimme opinnäytetyömme avulla tukea ja vahvistaa omalta osaltamme lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia. Tulevina sosiaaialan ammattilaisina koimme, että työskentelyn hyvinvoinnin edistämiseksi voi aloittaa jo opiskeluaikana. Myös opinnäytetyön muodossa voi kantaa kortensa kekoon lapsiperheiden elinolosuhteiden kohentamiseksi. Pienikin panos saattaa olla merkittävä yksilön tasolta tarkasteltuna. Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa toivoimme toimintapäivän voivan vahvistaa osallistujaperheiden hyvinvointia yleisesti. HavaitSIMME kuitenkin, että hyvinvointi oli teemana liian laaja, joten tarkensimme toiminnan tavoitetta hyvinvoinnin yhteen osa-alueeseen, vuorovaikutukseen. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007, 82) mukaan väljää tutkimuksen aihetta on pyrittävä rajaamaan löytäen siihen täsmällisempi näkökulma.

Kokemuksemme mukaan toimiva vuorovaikutus perheenjäsenten välillä on hyvinvoinnin kannalta merkittävää. Kuten luvussa 4.3 todetaan, perheen sisäisellä vuorovaikutuksella on merkitystä lapsen tapaan osallistua vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. Toimimaton vuorovaikutus perheessä voi aiheuttaa lapsen vetäytymistä keskusteluista myös muiden ihmisten kanssa. (Wahlberg 1999, 48–50.) Mielestämme on tärkeää, että lapsi saa perheessään kokea tulevansa kuulluksi. Koska halusimme järjestää lastensuojelun asiakkaille toiminnallista tekemistä, tuntui vuorovaikutuksen tukeminen luontevalta lähestymistavalta. Aiheeseen liittyvä teorian tieto tuki valintaamme, sillä vuorovaikutus on usein keskeisessä roolissa toiminnallisissa menetelmissä.

Opinnäytetyösuunnitelmassamme maaliskuussa 2014 nimesimme tavoitteet toiminnalliselle opinnäytetyöllemme. Päättävöitteena oli toiminnallisten harjoitusten avulla tukea toimintapäivään osallistuvien lapsiperheiden sisäistä vuorovaikutusta. Tarkoituksena oli muotoilla päivän toiminnot sellaisiksi, että jokaisen perheenjäsenen osallistuminen harjoituksiin oli merkityksellistä. Toiminnan oli tarkoitus edellyttää osallistuvilta perheiltä yhteistyötä ja sen myötä tarjota sekä lapsille että aikuisille yhteisiä onnistumisen kokemuksia ja iloa. Toivoimme, että toimintapäivään osallistumisen myötä perheet saisivat kokemuksen perhetyön asiakkuuden monimuotoisuudesta.

Yhtenä tavoitteenamme oli ottaa toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioon asiakkaiden mahdolliset erityistarpeet ja tukea niitä. Ajatuksenamme oli, että perheiden asiakkuus lastensuojelun avohuollossa muodostaa lähtökohdan toiminnan suunnittelulle. Käytännössä emme voineet huomioida osallistujien yksilöllisiä tarpeita, sillä meillä ei ollut etukäteen tietoa osallistujista. Toiminnan suunnittelu pohjautui näin ollen lastensuojelun työntekijöiden yleiseen kuvaukseen asiakasryhmästä.

Havaitsimme prosessin myötä, että vuorovaikutusta tukevaa toimintaa on mahdollista suunnitella ja toteuttaa myös tietämättä osallistujien henkilökohtaisia kehittymistarpeita. Ilmapiiri voi olla huomattavasti vapautuneempi, kun toiminta on suunniteltu vastaamaan laajemman kohderyhmän tarpeita, eikä tekeminen tunnu vain tietyille asiakkaille kohdistetulta. Perheille voi olla tärkeää, etteivät he koe olevansa toiminnan kohteena.

Perhepäivien vapaamuotoinen ympäristö luo hyvät lähtökohdat vuorovaikutukselle ja auttaa vanhempia näkemään työntekijät yhteistyökumppaneina, ei pelkinä viranomaisina (Mattsson 2009, 107). Uskomme, että toimintapäivän tarjoama ympäristö häivytti rajaa asiakkaan ja työntekijän välillä. Oletamme, että ”perinteisessä” työskentelyssä asiakkaan ja työntekijän roolit ja tehtävät ovat muodollisemmat. Toiminnallisia harjoituksia tehtäessä myöskään painetta puhumisesta ei ole. Vanhemman voisi olla vaikeaa kuvailla perheen sisäistä vuorovaikutusta sanoin, mutta toiminnan kautta se tulee näkyväksi työntekijöille. Näin ollen toimintapäivä soveltuu mielestämme hyvin työntekijöiden tiedontuotannon välineeksi lastensuojelu- ja perhetyössä.

Vaikka perheiden tutustuttaminen toisiinsa ei kuulunut toimintapäivän tavoitteisiin, on mahdollista, että perheet ovat luoneet toisiinsa kontakteja päivän aikana. Mattssonin (2009, 106) mukaan vanhempien oloa voi helpottaa se, että he näkevät muiden samassa elämäntilanteessa olevien perheiden olevan aivan tavallisia. Tutustuttuaan perheet voivat saada toisiltaan vertaistukea myös jatkossa.

Pelkän toimintapäivän järjestäminen ei tuntunut tukevan riittävästi ammatillista kehitystämme, joten päätimme laajentaa työtämme laadullisin menetelmin. Meitä

kiinnostivat päivään ohjaajina osallistuneiden lastensuojelun työntekijöiden näkemykset toiminnan toteutuksesta ja vaikutuksista. Työntekijöille toteutettujen teemahaastattelujen myötä saimme syventävän näkökulman aiheeseen ja ymmärsimme perhetyön lähtökohtia aiempaa paremmin.

Lastensuojelun työntekijöiden haastatteluvastauksista ilmeni, että mahdollisuus vaikuttaa asiakkaiden tilanteisiin yhden toimintapäivän aikana on melko pieni. Tämä tieto tuki omia havaintojamme. Oli kuitenkin mukavaa huomata, että myös ammattilaisten kokemusten mukaan perheet olivat pitäneet päivän toiminnasta. Vaikka vuorovaikutuksen edistymistä on vaikeaa arvioida, voimme haastattelujen ja osallistujapalautteen perusteella todeta, että päivä onnistui tarjoamaan perheille mukavan yhteisen hetken. Ainakin yhdelle osallistujaperheelle jäi päivästä konkreettisia vuorovaikutusta tukevia harjoitusmalleja arkeen. Opinnäytetyön tulosten perusteella osalla osallistujaperheistä olisi mielenkiintoa osallistua jatkosakin vastaavanlaisiin perheiden toimintapäiviin.

10.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkija tekee eettisesti asianmukaista tutkimusta silloin, kun hän tunnistaa siinä eettisten kysymysten ongelmallisuuden (Eskola ja Suoranta 1998, 52–53). Hirsjärvi ym. (2007, 24) toteavat, että tutkijan eettiset valinnat alkavat jo tutkimusaiheen valinnasta, jossa tulee pohtia aihevalintaan vaikuttaneita tekijöitä. Eskolan ja Suorannan (1998, 35) mukaan tutkimukselle valitun aiheen on oltava kiinnostava, mutta siihen on oltava myös riittävästi etäisyyttä. Etäisyys mahdollistaa aiheen tarkastelun monipuolisesti eri näkökulmista.

Ennen opinnäytetyöprosessin käynnistymistä kumpikaan meistä ei ollut työskennellyt tai ollut harjoittelussa lastensuojelun työkentällä. Meillä kummallakin oli kuitenkin kokemusta pienten lasten kanssa työskentelystä päiväkodista. Toinen meistä oli syventynyt opinnoissa varhaiskasvatukseen ja toinen lastensuojeluun, joten pystyimme toimintaa suunnitellessamme huomioimaan perheiden tarpeet useasta näkökulmasta. Nämä syventymissuuntaukset ohjasivat meidät opinnäy-

tetyön kohderyhmän pariin. Koska lastensuojelun avohuolto oli meille toimintaympäristönä uusi, saatoimme suunnitella toimintaa ilman suuria ennakkokäsityksiä asiakkaista. Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu aiheen ja osallistujien objektiivinen lähestyminen. Meillä oli jo olemassa tietoperustaa asiakasryhmästä, mutta toisaalta emme missään vaiheessa saaneet tarkkoja tietoja toimintapäivän osallistujista. Suunnittelimme toimintapäivän sisällön ajatellen sen sopivuutta yleisesti kaikille lapsiperheille. Huomioimme suunnittelussa myös lastensuojelun työntekijöiden kuvauksen osallistujista.

Haastatteluja toteutettaessa voidaan ajatella, että kuvaukset ihmisistä ovat ainutlaatuisia, jolloin perinteiset luotettavuuden kriteerit eivät ole päteviä. Kaikkien tutkimusten luotettavuutta tulee kuitenkin arvioida jollain keinoin. Laadullista tutkimusta voidaan arvioida sen validiteetilla. Validius ilmentää sitä, miten tutkimusmenetelmä tai mittari mittaa tarkoitusta. Myös laadullisen aineiston analyysin luokittelu on tärkeää avata. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–227.) Laadullisessa tutkimuksessa aineistosta tehdään päätelmiä ajattelematta yleistettävyyttä. Yksittäistä tapausta tutkimalla voidaan kuitenkin löytää se, mikä ilmiössä on merkittävää myös yleisellä tasolla. (Hirsjärvi ym. 2007, 177.) Käyttämämme tutkimusmenetelmät olivat opinnäytetyömme tarkoitukseen sopivia. Saimme niiden avulla kerättyä työn kannalta merkittävää aineistoa.

Eskolan ja Suorannan (1998, 56–57) mukaan on pohdittava, miten tutkittavien yksityisyys ja tutkimuksen luottamuksellisuus voidaan turvata. Jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla tulee korostaa vastaamisen vapaaehtoisuutta. Julkaistaessa tuloksia on huolehdittava tutkittavien anonymiteetistä. Olemme tässä raportissa esittäneet teemahaastattelujen tulokset numeroimalla vastanneet työntekijät satunnaisin numeroin. Teemahaastatteluaineiston kattavuuden vuoksi oli tärkeää, että vähintään kolme viidestä työntekijästä vastasi haastatteluun. Haastatteluun osallistuminen ei siis ollut työntekijöille täysin vapaaehtoista.

Kohtasimme tulosten luotettavuuteen vaikuttavia haasteita tutkimusaineiston keruussa. Saimme teemahaastatteluun vastaukset kolmelta työntekijältä viidestä ja osallistujapalautetta yhden jokaiselta perheeltä. Jos jokainen toimintapäivän osallistuja olisi palauttanut oman palautelomakkeen, olisi vastauksia kertynyt

huomattavasti saamaamme neljää enemmän. Tällöin lasten ja vanhempien mielipiteet olisivat tulleet kuulluiksi erikseen. Emme itse olleet havainnoimassa palautelomakkeiden täyttämistä väliaikapisteellä, joten emme tiedä, miten perheet päätyivät antamiinsa hymynaamoihin. Kutsumme hymynaamoja tässä yhteydessä arvosanoiksi. Arvosanat voivat olla painottuneita perheen lasten tai aikuisten mielipiteisiin. Voi myös olla, että perheenjäsenet ovat yhdessä sopineet kullekin toiminnolla annettavan arvosanan. Jos olisimme halunneet painottaa osallistujapalautteiden merkitystä, olisi meidän tullut valvoa palautteenantotilannetta tarkemmin.

Tulosten luotettavuuden kannalta ei välttämättä ole kovin ongelmallista, että haastattelu- ja palauteaineistoa kertyi melko vähän. Oli tarkoituksenmukaista, että havainnointi muodosti tärkeimmän osuuden työmme aineistonkeruusta. Opinnäytetyömme mukaili toimintatutkimuksen sykliä (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 79) yhdistäen siihen elementtejä laadullisesta tutkimuksesta. Tuomen ja Sarajärven (2002, 73) mukaan havainnointi, haastattelu ja kysely ovat laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä. Kun tutkimuskohteenä on vuorovaikutuskäyttäytyminen, tarkoituksenmukaista on painottaa havainnointiin perustuvaa aineistonkeruuta.

Hirsjärvi ym. (2007, 208) huomauttavat, että havainnoinnilla voidaan kerätä välitöntä tietoa yksilöiden ja ryhmien toiminnasta. Kävimme kaikkien ohjaajien keskeisimmät kokemukset ja havainnot läpi heti toimintapäivän jälkeen. Keskityimme tietoisesti perheiden sisäisen vuorovaikutuksen läpikäymiseen, sillä se oli toimintapäivän päätavoite. Dokumentoimme purkukeskustelussa esiin nousseet havainnot heti, jolloin ne eivät ehtineet muuttua ”matkan varrella”.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa sen vaiheiden tarkka selostaminen ja mahdollisten häiriötekijöiden maininta (Hirsjärvi 2007, 227). Teetimme teemahaastattelut lastensuojelun työntekijöille useita kuukausia toimintapäivän jälkeen. Viivästys johtui työntekijöiden kesälomista ja meidän vaikeuksistamme sovittaa opinnäytetyötä sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Pitkä aikaväli haastattelujen ja toimintapäivän välillä on voinut vaikuttaa työntekijöiden kykyyn palata muistelemaan toimintapäivää ja sen vaikutuksia.

10.3 Hyödynnettävyys ja jatkokäyttö

Sekä omien havaintojemme että aikaisempien tutkimusten mukaan perheille järjestettävät toimintapäivät ovat mukavia kokemuksia osallistujille ja niillä voidaan vaikuttaa myönteisesti jonkin tavoitteen edistymiseen. Yksittäisellä muutaman tunnin kestäväällä toimintapäivällä ei kuitenkaan pystytä toteuttamaan suuria tavoitteita. Tällaiset tavoitteet vaativat pidemmän aikavälin prosessin ja useita tapaamiskertoja. Vuorovaikutuksen tukeminen on toimintapäivän muodossa mahdollista, mutta lyhytkestoisen toiminnan vaikuttavuutta on vaikea arvioida ja todistaa.

Opinnäytetyömme jää Joensuun kaupungin sosiaalipalvelujen käyttöön. Vastavaanlaista tutkimusta ei perhetyössä ole Joensuussa aiemmin tehty, joten työtämme voidaan mahdollisesti hyödyntää toimintapäivien vaikutuksia tutkittaessa. Toimintapäivässä käytettyjä yksittäisiä harjoituksia voidaan hyödyntää perhetyössä jatkossa, samoin kuin toimintapäivän rakentumista viitetarinan varaan. Viitetarinaa voisi käyttää toimintapäivissä enemmän hyödyksi. Tarinan avulla voisi luoda toimintapäiviin ”juonen”, joka tekisi yksittäisistä harjoituksista jatkumon.

Opinnäytetyötämme olisi mahdollista jatkaa tarjoamalla samalle asiakasryhmälle lisää vuorovaikutusta tukevia toimintapäiviä. Toimintapäivät voisivat muodostaa kokonaisuuden, jossa vuorovaikutuksen tukemista lähestyttäisiin erilaisin menetelmin. Jos työskentelyä haluttaisiin jatkaa pidempään yhtäjaksoisesti, voisi vuorovaikutuksen tukemisen ja vahvistamisen ottaa myös perheleirin teemaksi. Osallistumiskynnys toimintapäiviin saattaisi madaltua, jos tapahtumat olisivat avoimia myös muille kuin lastensuojelun avohuollon asiakkaille. Näin mukaan saataisiin enemmän tukea kaipaavia perheitä. Lastensuojelun työntekijän mukaan järjestämäämme toimintapäivään oli tulossa enemmän osallistujia, mutta viime hetkellä ainakin kaksi perhettä jäi pois.

10.4 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen oli kokonaisuudessaan meille molemmille opettavainen kokemus. Työ jakautui pitkälle aikavälille, joten suunnittelu- ja aikataulutustaitoja kysyttiin useaan otteeseen. Matkan varrelle mahtui monia asioita, joita olisimme voineet tehdä toisin. Suurin yksittäinen pulma, jonka kohtasimme, liittyi työn täydentämiseen toimintapäivän jälkeen. Jos olisimme toteuttaneet pelkän toimintapäivän, olisi opinnäytetyömme aiheen tarkastelu jäänyt pintapuoliseksi. Laadullisten arviointimenetelmien sisällyttäminen opinnäytetyöhön oli meille aluksi haaste. Opimme kuitenkin, että eri tutkimusmenetelmiä soveltamalla ja yhdistämällä voi saavuttaa monipuolisemman katsauksen aiheeseen.

Opimme opinnäytetyöprosessin aikana, että suunnitelmia on oltava valmis muuttamaan. Hyvä etukäteissuunnittelu tuo turvaa ja helpottaa työskentelyä, mutta aina suunnitelmia ei voi kirjaimellisesti noudattaa. Työskentelyn aikana tulee eteen tilanteita, joihin ei itse voi vaikuttaa. Työn suunnittelu onkin hyvä aloittaa ajoissa, jolloin muutoksiin ehtii reagoida ja luoda varasuunnitelmia. Kaikille työskentelyvaiheille tulisi varata riittävästi aikaa. Ajankäyttö oli haaste etenkin teema- haastatteluja tehtäessä, sillä ne jäivät aiotusta poiketen kesältä syksyyn.

Toimintapäivän järjestäminen ja ohjaaminen opetti meille, kuinka paljon resursseja jo pienenkin osallistujamäärän ohjaaminen vaatii. Olimme suunnitelleet toimintapäivän noin kuudelle osallistujaperheelle, mutta paikalle saapui neljä. Osallistujia oli yhteensä kymmenen ja ohjaajia seitsemän. Yllätyimme siitä, kuinka vaativaa etenkin vilkkaampien lasten ohjaaminen oli. Vanhemmilla oli toimintapäivän aikana päävastuu lapsistaan, mutta meidän tehtävämme oli ohjeistaa ja tukea perheitä toiminnassa.

Opinnäytetyömme tuki ammatillista kasvuamme sosionomeiksi. Opinnäytetyöprosessin kuljettaminen ideointivaiheesta raportiksi oli vaativa, mutta monella tapaa kasvattava matka. Opinnäytetyötä varten tutustuimme aiheitamme käsittelevään teoreettiseen tietoon. Työtä ohjaavan teoreettisen tietopohjan kokoaminen jatkui koko prosessin ajan. Tietämyksemme etenkin ehkäisevästä lastensuojelu-

työstä ja lastensuojelun avohuollosta laajeni huomattavasti. Toiminnallisista menetelmistä meille oli kertynyt melko paljon tietoa opintojen aikana, joten niiden hyödyntäminen osana opinnäytetyötä tuntui jo alussa luontevalta ajatukselta. Järjestämällä toimintapäivän pääsimme hyödyntämään opintojen aikana kertynyttä tietoa esimerkiksi projektin toteuttamisesta, suunnittelutyöstä, ryhmän ohjaamisesta sekä prosessin arvioinnista.

Lähteet

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- From, K. & Koppinen, M-L. 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkinen, H. L. T. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: ATENA kustannus, 25–56.
- Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2007. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 78–93.
- Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. 2007. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 144–161.
- Heikkinen, H. L. T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16–37.
- Heino, T. 2011. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvointin laitos. 52–75.
- Hellstén, E. & Pihlaja, P. 1999. Päiväkodin hoidolliset mahdollisuudet. Teoksessa Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta – miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY, 56–72.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Holma, I. & Mennander, N. 2010. Luovat menetelmät ja vuorovaikutus ryhmässä Vantaan lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/24874/Holma_Iris_Mennander_Niina.pdf?sequence=1. 29.9.2014.
- Huovinen, T. & Rovio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 94–113.
- Isomäki, T. 2005. Perheet päivähoiton ja kotipalvelun perhetyön asiakkaana. Lastensuojelun avohuollon kehittämishaasteet. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Joensuun kaupunki. 2014a. Sosiaalipalvelut. Joensuun kaupunki. <http://www.joensuu.fi/sosiaalipalvelut>. 2.10.2014.
- Joensuun kaupunki. 2014b. Avohuollon palvelut. Joensuun kaupunki. <http://www.joensuu.fi/avohuolto>. 2.10.2014.

- Joensuun kaupunki. 2014c. Perhetyö ja tehostettu perhetyö. Joensuun kaupunki. <http://www.joensuu.fi/perhetyo>. 2.10.2014.
- Jussila, V. 2003. Lasten henkinen pahoinvointi yleisönosastokirjoituksissa. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18184/G0000282.pdf?sequence=1>. 6.10.2014.
- Karvo, L. 2004. Esipuhe. Teoksessa Puroila, A-M. (toim.) Kehittyvä perhetyö. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 1–2.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. STAKES Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2011. Ryhmä liikkeelle. Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2014. Tapahtuman arviointi ja palaute. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. <http://www.kvtl.fi/fi/opas-perhetapahtuman-jarjestajalle/nain-tapahtuma-onnistuu/tapahtuman-arviointi-ja-palaute/>. 28.9.2014.
- Lahikainen, A. & Paavonen, E. 2011. Perhe ja lapsen hyvinvointi. Teoksessa Oksanen, A. & Salonen, M. (toim.) Toiminnallisia loukkuja. Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print, 91–108.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Leskinen, E. 2009. Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Liukkonen, R. 2010. Joskus joutsenet näyttävät kurjilta – Luovat ja toiminnalliset työmenetelmät lastensuojelutyössä. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 114–130.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2014a. Persoonallisuuden ja tunne-elämän kehitys. Mannerheimin lastensuojeluliitto. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/4_5-vuotias/persoonallisuus_ja_tunne-elama/. 7.10.2014.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2014b. Sosiaalisten taitojen kehitys. Mannerheimin lastensuojeluliitto. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/4_5-vuotias/sosiaaliset_taidot/. 7.10.2014.
- Mattsson, A. 2009. Perhepäivällä ja -leirillä toimivaa vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä luomassa. Teoksessa Tanskanen, I & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 104–112.
- Määttä, P. & Rantala, A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Juva: WS Bookwell Oy.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. Perhetyön tieto. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 7–38.
- Oksanen, A. & Salonen, M. (toim.). 2011. Toiminnallisia loukkuja. Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

- Petäjä, J. 2008. Sanoista tekoihin. Projektikuvaus vuorovaikutuksellisen ja luovan toiminnan ryhmästä psykiatrisella osastolla. Lahden ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/11121/2008-07-30-01.pdf?sequence=1>. 20.10.2014.
- Pihlaja, P. 1999. Työntekijä ja lapsi. Teoksessa Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta – miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY, 135–153.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Terveys 2015 -kansanterveysohjelma. Esitteitä 2001:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=42733&name=DLFE-6215.pdf. 6.10.2014.
- Suviaro-Laukka, K. 2004. Käsitteitä perhetyöstä ja sen menetelmistä. Teoksessa Puroila, A-M. (toim.) Kehittyvä perhetyö. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 99–105.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014a. Lastensuojelun käsikirja. Avohuolto. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto>. 19.10.2014.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014b. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>. 19.10.2014.
- Timonen-Kallio, E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 6–17.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vidén, S. 2007. Ammattilaisten neuvot vanhemmille. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. Perhetyön tieto. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 106–127.
- Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Wahlberg, K-E. 1999. Perhe- ja vuorovaikutus. Teoksessa Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta – miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY, 35–53.

Toimeksiantosopimus

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Juussuun kaupunki / Sosiaalipalvelut
Toimeksiantajan edustaja:	Leena Korhonen, sosiaalipalvelujen johtaja
Osoite:	Torikatu 18 A, 80100 Juussu
Puhelinnumero:	050-5661633
Sähköposti:	leena.m.korhonen@jns.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1101312 Ilona Piipponen 1101298 Viivi Soininen
Puhelinnumero:	[redacted] [redacted]
Sähköposti:	Ilona.Piipponen@edu.karelia.fi Viivi.Soininen@edu.karelia.fi

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Tähtitapaivri lastensuojelun avohuollon asiakkaalle & toiminnan arviointi ja raportointi
Toteutusmuoto	Toiminnallinen oppinäyte
Aikataulu	Tähtitapaivri 27.4.-14, toiminnan arviointi ja raportointi kesän ja alkuaikana
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	Toimeksiantajan kustantaa tarvikkeet. Muut tarvikkeet saamme toimeksiantajalta syksyn ja toululta laimaksi.

Toimeksiantajan sitoumukset	
Taruon lisäohjaajin tähtitapaivriään.	

Opiskelijan sitoumukset	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Riitta Dal Maso ja Sari Johansson

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
9.9.2014	Ilona Piipponen <i>Ilona Piipponen</i> Viivi Soininen <i>Viivi Soininen</i>
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
9.9.2014	<i>Leena Korhonen</i> Leena Korhonen
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
19.9.2014	<i>Riitta Dal Maso</i> Riitta Dal Maso <i>Sari Johansson</i> Sari Johansson

Tutkimusluvut

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Haen/haemme lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus

Opinnäytetyön aihe: Toimintapäivät Joensuun kaupungin lastensuojelun avohuollon asiakkaille

Tutkimuksen toteutuspaikka/-yksikkö:

Joensuun lapsiperhepalvelujen kehittämissyksikkö Kaaripihä

Tutkimuksen:

a) kohde/kohdejoukko: Joensuun Lastensuojelun avohuollon asiakasperheet

b) aineiston keruumenetelmä: Toimintapäivät

c) aineiston keruun ajankohta: 27. 7. 2014

Opinnäytetyön ohjaaja/t:

Sari Johansson

Riitta Dal Maso

Työelämäohjaaja:

Maritta Kinnunen

Maritta K

Tutkimuslupa erikseen päätös/OK 9.9.2014

22. 7. 2014

Leena Korhonen

Ilona P

Ilona Piipponen

V. S

Vilja Soininen

LIITTEET: - tutkimussuunnitelma
- toimeksiantosopimus

JOENSUUN KAUPUNKI

Viranhaltijapäätös

1

Sosiaali- ja terveyskeskus
Sosiaalipalvelujen johtaja

10.9.2014 § 25

189/00.01.03/2013

Hakija/asianosainen

Piipponen Ilona ja Soininen Viivi

Asia

Tutkimuslupa / Karelia ammattikorkeakoulu

Päätöksen perustelut

Karelia ammattikorkeakoulun opiskelijat Ilona Piipponen ja Viivi Soininen hakevat tutkimuslupaa opinnäytetyöhönsä, aiheena Toimintapäivä Joensuun kaupungin lastensuojelun avohuollon asiakkaille. Tutkimuksen kohdejoukkona on Joensuun lastensuojelun avohuollon asiakasperheet. Palautteen keruun hakijat toteuttivat ns. hymynaama-palutteen. Asiakkaiden lomakkeessa oli mahdollista antaa myös vapaamuotoista palautetta toimintapäivästä. Lisäksi hakijat ovat haastatelleet päivään osallistuneita lastensuojelun työntekijöitä.

Toimintapäivässä kerätty aineisto on ainoastaan hakijoiden käytössä. Tutkimuksessa on huolehdittava asiakkaiden tietojen asianmukaisesta salassapidosta ja ettei vastauksista ole yksilöitävissä henkilöitä.

Päätös

Myönnän tutkimusluvan Ilona Piipposelle ja Viivi Soiniselle opinnäytetyöhön, aiheena Toimintapäivä Joensuun kaupungin lastensuojelun avohuollon asiakkaille. Opinnäytetyön suunnitelma on liitteenä.

Opinnäytetyö pyydetään sosiaalipalvelujen käyttöön.

Toimivallan perusteet

Hallintosääntö 46 § ja 2 §

Sosiaali- ja terveysjohtajan delegointipäätös 4.8.2014 § 29

Nähtävänäpito

Päätös asetetaan yleisesti nähtäväksi sosiaali- ja terveyskeskuksessa ennakoituna aikana 12.9.2014

Allekirjoitus

Sosiaalipalvelujen johtaja

Leena Korhonen

Tiedoksianto

Päätöksen olen tänään antanut tiedoksi : STLTk, Tuuli Ollila, Reetta Jokinen

Päiväys: 10.9.2014

Toimistosihteerä

Helena Venäläinen

Lisätietoja: sosiaalipalvelujen johtaja Leena Korhonen p. 050 566 1633

Teemahaastattelurunko

Toimintapäivän anti osallistujaperheille

- Oletteko keskustelleet toimintapäivästä perheiden kanssa jälkeenpäin? Millaisia kokemuksia keskusteluissa on noussut esille?
- Saivatko perheet uusia voimavaroja tai työkaluja osallistuttuaan päivään? Onko jokin konkreettista toimintapäivän sisällöstä jäänyt perheiden arjessa käyttöön? Jos on, mitä? Esimerkiksi yksittäiset harjoitukset.
- Oletteko havainneet toimintapäivällä olleen osallistujaperheille erilaisia merkityksiä, millaisia? Voivatko perheille järjestettävät toimintapäivät hyödyttää osallistujia eri tavoin, vaikka toiminta olisikin kaikille samaa?

Toimintapäivän anti työntekijöille

- Tuottiko toimintapäivä teille uutta tietoa osallistujaperheistä? Jos tuotti, millaista?
- Miten perheiden toiminnan seuraaminen mielestänne soveltui asiakkaista tarvittavan tiedon tuotannon menetelmäksi?
- Antoiko päivän ohjelma teille mahdollisuuden havainnoida perheitä uusissa tilanteissa? Millaisia huomioita teitte?

Toimintapäivän tarkoituksenmukaisuus

- Miten järjestetty toiminta vastasi toimintapäivään osallistuneiden lasten kehitystasoa?
- Miten järjestetty toiminta vastasi osallistujaperheiden tarpeisiin?
- Näkyikö toimintapäivän ohjelmassa tai toteutuksessa mielestänne se, että päivää suunniteltaessa toimintaa ei ollut kohdennettu suoraan tietyille asiakkaille? Miten se mahdollisesti vaikutti osallistujien päivästä saamaan hyötyyn?

Taulukko toimintapäivän merkityksistä

	Työntekijöiden teemahaastattelun tulokset	Asiakkaiden palautteen tulokset	Omat havainnot toimintapäivästä
Osallistujien kokemus toimintapäivästä	Perheet olivat pitäneet toimintapäivää mukavana kokemuksena.	Eri toimintapisteet lähes yhtä suosittuja. Yleisarvosana päivästä hyvä.	Kaikki osallistujat eivät jaksaneet keskittyä harjoituksiin. Vanhemmat välillä lapsia innokkaampia.
Perheiden saama hyöty	Kiinnostus vastaavansiin toimintapäiviin jatkossa. Kahdelle perheelle ei jäänyt konkreettisia työkaluja arkeen, mutta yhdessä perheessä kokeiltu harjoituksia myös kotona. Vaikeaa arvioida.		Yhteisen päämäärän eteen työskenteleminen. Tekemisen ilo.
Toimintapäivän tuottama tieto työntekijöille	Asiakasperhe uusi, joten tuotti tietoa heistä. Vahvasti aiempaa tietoa.		Perheenjäsenten roolit ja persoonat tulivat näkyväksi toiminnan myötä. Perheenjäsenten välinen vuorovaikutus harjoitusten tavoitteisiin pääsemiseksi.
Toimintapäivä ammatillisen tiedontuottannon menetelmänä	Toiminnallisuus soveltuu tiedontuottamiseen hyvin.		Eryteisesti uusista asiakasperheistä saa arvokasta tietoa toiminnan kautta.

			Tarjoaa epämuodollisemman ympäristön tapaamiselle.
Toiminnan vastaa- minen osallistujien tarpeisiin	<p>Vastasi hyvin osallistuneiden lasten kehitystasoa.</p> <p>Koko perheen tarpeisiin vastasi hyvin. Vähintäänkin mukava yhteinen kokemus.</p> <p>Toiminta olisi soveltu- nut kaikille lapsiperheille.</p>		Vaikeaa arvioida ilman tarkempaa tietoa osallistujista.

Toimintapäivän esite

Tervetuloa

sunnuntaina 27.4. tekemään ja touhuamaan yhdessä koko perheen toimintapäivään Kaaripihaan!

Päivän ohjelma alkaa **klo 10** alkusanojen ja tutustumisen muodossa. Toimintaosuuteen kuuluu seikkailurata, askartelua sekä musiikkia. Päivän keskellä pidämme tauon, jolloin on tarjolla pientä purtavaa.

Päivä päättyy noin kello **14:30**.

Tarkoituksena on viettää mukava, toiminnallinen päivä yhdessäolon merkeissä.

Osallistuminen on maksutonta ja vapaaehtoista.

Päivän ovat suunnitelleet Karelia- ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijat Iilona Piipponen ja Viivi Soininen yhteistyössä Joensuun kaupungin lastensuojelupalveluiden kanssa

**Lämpimästi
tervetuloa!**

Toimintapäivän suunnitelma

Teemana lastensuojelun avohuollon asiakasperheiden perheen sisäisen vuorovaikutuksen tukeminen. Toimintapäivän tarkoituksena on tuottaa lapsiperheille virkistystä ja mukavaa yhteistä tekemistä. Toiminnan myötä pyritään tekemään perheille näkyväksi asiakassuhteen positiivisia puolia ja hyötyjä.

Päivän aloitus klo 10–10.45

Esittelemme itsemme ja kerromme, mikä on päivän tarkoitus.

- Kaikille yhteinen ryhmäytymisharjoitus.
- Ohjeistus toiminnan jatkosta. Jokaiselle ryhmälle annetaan mukaan kartta ja ohjeet pisteiden kiertojärjestyksestä.

Toimintapiste 1 klo 10.45–11.30

- Pisteille mentäessä kerrotaan, kuinka pitkään toiminta arviolta kestää. Seuraaville pisteille siirrytään harjoitusten päättyessä omatoimisesti. Ohjeistetaan tarvittaessa lisää.

Toimintapiste 2 klo 11.30–12.15

Kahvi ja välipala klo 12.15–13.15

Toimintapiste 3 klo 13.15–14.00

Päivän päätös ja palaute klo 14.00–n. 14.30

- Loppusanat, mahdollisuus kommentoida päivän antia.
- Mahdollinen lopetusharjoitus.
- Palautelomakkeiden jako. Täytetään mieluiten paikan päällä tai jos on kiire, voi ottaa mukaan ja toimittaa Kaaripihaan myöhemmin.

Toimintapisteiden sisältö

Seikkailurapiste

- Sijainti liikuntasalissa. Ohjaajia kaksi.
- Jos osallistujaperheitä on radalla yhtä aikaa kaksi, aloittavat he radan eri päistä.
- Radalla viisi eri harjoitusta. Harjoituksissa voi olla vaikeuttamismahdollisuus, jos jää ylimääräistä aikaa ja perheet haluavat kiertää rataa uudestaan.
  - Joen ylitys. Perheen tehtävänä on päästä kuvitteellisen joen yli käyttäen apunaan pahvinpaloja. Paloja siirrellään, jotta joella päästään eteenpäin. Koko perhe suorittaa tehtävän yhtä aikaa. Paloja kolme, mahdollisuus antaa lisäpala harjoitusta helpottamaan.
  - Ilmapallon kuljetus. Perheelle annetaan yksi ilmapallo, joka tulee pitää ilmassa. Pallon kuljetusta harjoitellaan ensin. Harjoituksessa pallo tulee pitää ilmassa ja kulkea esteiden seassa merkityllä reitillä. Sama perheenjäsen ei saa pitää palloa koko ajan itsellään, vaan sitä tulee syötellä tasapuolisesti kaikille osallistujille.
  - Sokkokeilailu. Yksi perheenjäsenistä sitoo silmänsä huivilla ja muut menevät keilojen taakse antamaan ohjeita. Ohjaaja pyörittää sokkoa muutaman kerran, jonka jälkeen perheenjäsenet alkavat opastaa tätä oikeasta suunnasta ja heiton lähtöviivasta. Tarkoituksena on saada keilat kumoon yhteistyössä.
  - Tulitikun pituusheitto. Osallistujat asettuvat lähtöviivalle ja heittävät tulitikkua alakautta. Heitot merkitään maalarinteipillä ja lopuksi mitataan. Pisimmälle heittänyt voittaa.

Askartelupiste

- Sijainti harrastetilassa. Ohjaajia kaksi.
- Teemana eläimet. Nähtävillä on valmiita malleja useammasta eläinhahmosta, esim. pöllöstä, pupusta ja sammakosta. Lapset ja vanhemmat voivat askarrella valmiin mallin mukaan, tai suunnitella itse.
  - Askarrelluista eläimistä voidaan kertoa pieni tarina. Lapsi tai lapset kertovat ja vanhemmat kirjaavat. Perhe saa tarinan ja eläimet mukaansa.

Musiikkipiste

- Sijainti musiikkihuoneessa. Ohjaajia yksi.
- Tunneleikki. Pyydetään vuorollaan yksi soittaja leikkiä johtamaan. Soittaja saa valita mieleisensä instrumentin ja tuottaa sillä ääntä, jonka tahtiin muut osallistujat liikkuvat. Äänen lakatessa soittaja huutaa jonkin tunnetilan (esim. ilo, suuttumus, pettymys), jonka mukaiseen asentoon leikkijät asettuvat.
- Riimustelu. Perhe saa yhden ison yhteisen paperin, joka asetetaan lattialle alustan päälle. Jokainen perheenjäsen valitsee kaksi eriväristä liitua ja ottaa ne eri käsiin. Ohjaaja laittaa taustalle soimaan musiikkia ja musiikin soidessa osallistujat piirtävät silmät kiinni halumaansa kuviota paperille. Musiikin loputtua perheenjäsenet tarkastelevat yhteistä tuotosta ja etsivät siitä muotoja. Muotoja vahvistetaan haluttaessa. Perhe saa halutessaan työn mukaansa. Harjoitus voidaan purkaa suullisesti.
- Rentoutus. Yksi perheenjäsen valitsee mieleisensä asennon ja rentoutusvälineen. Muut perheenjäsenet toimivat rentouttajina rauhallisen musiikin soidessa taustalla. Jokainen perheenjäsen on vuorollaan rentoutettavana.

Väliaikapiste

- Sijainti aulassa. Ohjaajia yksi.
- Tarjolla lautapelejä ja piirustusvälineitä ajanvietteeksi. Ohjaaja ohjeistaa ja antaa virikkeitä tarvittaessa.

Palautelomake

PALAUTETTA PÄIVÄSTÄ

Seikkailurata

Askartelu

Musiikki

Väliaikatoiminta

Ruokailu

Yleisarvosana päivästä

Muuta palautetta päivästä:

Kiitos!

Toimintapäivän diplomi

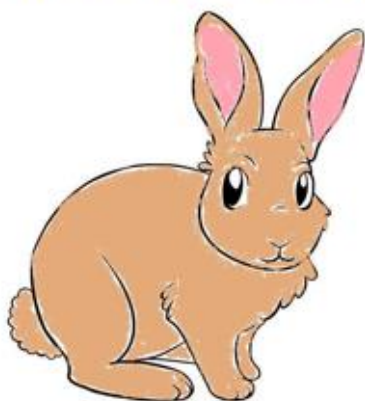
Tämän
DIPLOMIN

On saanut _____

kiitokseksi reippaasta osallistumisesta

koko perheen toimintapäivään

Kaaripihassa 27.4.2014.

Toimintapäivän kehyskertomus

Olipa kerran kaverukset pupu, pöllö ja sammakko. Nämä metsän eläimet asuivat naapureina Utran saarella. Eräänä kauniina keväämmuna pupu, pöllö ja sammakko törmäsivät sattumalta joen rannalla. Sammakko kysyi kavereiltaan, mitä he olivat tehneet aiemmin samana viikonloppuna, kun heitä ei ollut näkynyt kotisaarella.

Pupu kertoi olleensa veljensä kanssa seikkailemassa ja he olivat rakentaneet radan ja kilpailleet eri lajeissa. Pöllö taas kertoi kuunnelleensa luonnon keväisiä ääniä. Sammakko itse oli kerännyt rannan kiviä ja kasveja, joista se oli taiteillut koristeen äitisammakolle. Kuunneltuaan toistensa tarinat, syntyi kavereuksille kiista siitä, kenellä oli ollut hausointa. Jokainen puolusti omaa mielipidettään, kunnes väittelyyn kyllästynyt pöllö sai idean! Pöllö ehdotti, että vertailun vuoksi kaikki voisivat käydä kokeilemassa toistensa suosikkitekemisiä. Ideasta innostuneet kaverukset hajaantuivat saareen eri kolkkiin ja lupasivat päivän päätteeksi tulla kertomaan uusista kokemuksistaan toisilleen.